

Bruselj, 26.4.2017
SWD(2017) 201 final

DELOVNI DOKUMENT SLUŽB KOMISIJE
Spremni dokument

**K SPOROČILU KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU,
EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ**

Vzpostavitev evropskega stebra socialnih pravic

{COM(2017) 250 final}
{SWD(2017) 200 final}
{SWD(2017) 206 final}

Kazalo

Uvod	3
Poglavje I – Enake možnosti in dostop do trga dela.....	6
Izobraževanje, usposabljanje in vseživljenjsko učenje	6
Enakost spolov.....	11
Enake možnosti	15
Aktivna podpora zaposlovanju	18
Poglavje II – Pošteni delovni pogoji.....	22
Varna in prilagodljiva zaposlitev.....	22
Plače	27
Informacije o pogojih za zaposlitev in zaščiti v primeru odpustitve	30
Socialni dialog in udeležba delavcev	33
Usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja	37
Zdravo, varno in primerno delovno okolje ter varstvo podatkov	40
Poglavje III – Socialna zaščita in vključevanje.....	44
Otroško varstvo in podpora za otroke.....	44
Socialna zaščita.....	48
Nadomestila za primer brezposelnosti.....	52
Minimalni dohodek	55
Dohodki in pokojnine za starejše	58
Zdravstveno varstvo	61
Vključevanje invalidov	64
Dolgotrajna oskrba	67
Stanovanja in pomoč za brezdomce.....	70
Dostop do osnovnih storitev	73

Uvod

Evropski steber socialnih pravic zajema več ključnih načel in pravic, ki so pomembne za pravične in dobro delujoče trge dela ter sisteme socialnega varstva. Skupaj ta načela in pravice določajo velikopotezen načrt za uspešnejša gospodarstva ter pravičnejše in odpornejše družbe. Cilj je spodbuditi prenovljen proces približevanja k boljšim delovnim in življenjskim razmeram po vsej Evropi. V okviru tega je namen evropskega stebra socialnih pravic državljanom zagotoviti nove in učinkovitejše pravice ter obravnavati nove družbene izzive in spreminjajoči se svet dela, zlasti z vidika novih vrst zaposlitve, ki izvirajo iz novih tehnologij in digitalne revolucije. Ta načela in pravice zajemajo področja zaposlovanja, socialne zaščite, socialnega vključevanja, izobraževanja in enakih možnosti.

Steber temelji na obstoječem pravnem korpusu na ravni EU in mednarodni ravni. Oprt je zlasti na Listino Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev iz leta 1989, Evropsko socialno listino iz leta 1961, spremenjeno Evropsko socialno listino iz leta 1996 in Evropski kodeks Sveta Evrope o socialni varnosti. Načela upoštevajo tudi ustrezne konvencije, priporočila in povezane protokole Mednarodne organizacije dela (MOD) ter Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov. Poleg tega se zadnjih 30 let z novimi določbami Pogodb EU, sprejetjem Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, novo zakonodajo in sodno prakso Sodišča Evropske unije socialni pravni red EU nenehno razvija. Pred kratkim je sprejetje ciljev Združenih narodov za trajnostni razvoj do leta 2030 zagotovilo novo agendo za izkoreninjenje revščine ter uravnoteženo in celostno obravnavo gospodarskih, družbenih, solidarnostnih in okoljskih razsežnosti trajnostnega razvoja.

Ta dokument, ki sledi zgradbi treh poglavij evropskega stebra socialnih pravic, podrobno opredeljuje vsebino posameznih načel in pravic. Pri predstavitvi posameznega načela ali pravice so uporabljeni trije glavni razdelki, ki zajemajo obstoječi socialni pravni red EU, razlago vsebine in področja uporabe načela ali pravice ter predloge glede izvajanja načela ali pravice.

Pravni red EU

V prvem delu tega dokumenta je socialni pravni red EU za vsako načelo ali pravico opisan tako, da so navedene ustrezne določbe Listine Evropske unije o temeljnih pravicah ter zakonodajna pooblastila in njihove omejitve, določene v Pogodbi o delovanju Evropske unije (PDEU). Opis se konča z navedbo že sprejetih ključnih zakonodajnih in nezakonodajnih ukrepov, ki prispevajo k izvajanju zadevnega načela ali pravice.

Ta razdelek ni izčrpen, saj vsebuje le najpomembnejše instrumente, tj. pravno zavezujoče ukrepe in priporočila Sveta ali Komisije, ki dajejo smernice.

Kadar se ta dokument sklicuje na Listino Evropske unije o temeljnih pravicah, je pomembno spomniti, da se njene določbe uporabljajo za institucije, organe, urade in agencije Unije ob spoštovanju načela subsidiarnosti, za države članice pa samo, ko izvajajo pravo Unije.

Načela in pravice stebra

Zaradi stebra bodo načela in pravice v zavezujočih določbah prava Unije za državljane in druge udeležence na vseh ravneh bolj prepoznavni, razumljivejši in jasnejši. Poleg tega steber na nekaterih področjih v obstoječi pravni red EU vnaša nove elemente. To je podrobno razloženo v drugem razdelku.

Načela in pravice, vsebovane v stebru, se nanašajo na državljane EU in državljane tretjih držav z zakonitim prebivališčem v državah članicah ne glede na njihov zaposlitveni status ter javne organe in socialne partnerje.

Izvajanje

Glede na pravno naravo stebra ta načela in pravice niso neposredno izvršljivi in jih bo treba na ustrezni ravni prenesti v namenske ukrepe in/ali posamezne dele zakonodaje. To je razloženo v tretjem delu tega dokumenta, kjer je navedeno, kako bi lahko države članice in socialni partnerji, ki so v največji meri odgovorni za izvajanje načel in pravic v praksi, učinkovito izvajali posamezno načelo ali pravico. Ta razdelek prav tako opisuje, kako bi ukrepi Unije prispevali k izvajanju stebra.

Evropski semester, letni cikel usklajevanja ekonomskih politik, je vedno bil in ostaja pomembno sredstvo za skrbno spremljanje razvoja dogodkov na ravni EU in držav članic ter spodbujanje ciljno usmerjenih reform v skladu z nacionalnimi posebnostmi ob upoštevanju različnih področij stebra, od izobraževanja, usposabljanja in vseživljenjskega učenja do dejavne podpore brezposelnim, plač, otroškega varstva, socialne zaščite in minimalnega dohodka ali pokojninskega sistema in sistema zdravstvenega varstva. Analiza evroobmočja in držav ter priporočila za njih bodo z ocenjevanjem, spremljanjem in primerjanjem napredka pri izvajanju socialnih pravic odražala in spodbujala njihov razvoj. Postopno se bo izvajala primerjalna analiza omejenega sklopa področij, ki so zlasti pomembna za delovanje evroobmočja, kot so zakonodaja o varstvu zaposlitve, denarna nadomestila za brezposelnost, minimalne plače, minimalni dohodek ter znanja in spretnosti.

Izvajanje evropskega stebra socialnih pravic bodo podpirali evropski strukturni in investicijski skladi. Ključno vlogo pri nadaljnjih ukrepih po vzpostavitvi stebra bodo imeli zlasti Evropski socialni sklad in druge ključne pobude za socialno kohezijo, kot so pobuda za zaposlovanje mladih, Evropski sklad za prilagoditev globalizaciji in Sklad za evropsko pomoč najbolj ogroženim. Steber bo upoštevan tudi pri oblikovanju programskega obdobja po letu 2020.

Uresničevanje načel in pravic, vsebovanih v stebru, je skupna zaveza in odgovornost Unije, držav članic in socialnih partnerjev v skladu z delitvijo pristojnosti po Pogodbah EU ter ob upoštevanju načela subsidiarnosti in sorazmernosti, zdravih javnih financ in avtonomije socialnih partnerjev.

Nič v evropskem stebru socialnih pravic se ne sme razlagati kot omejevanje ali ogrožanje načel in pravic, ki jih na njihovem področju uporabe priznavajo pravo Unije ali mednarodno pravo in mednarodni sporazumi, katerih pogodbenica je Unija ali vse države članice, vključno z Evropsko socialno listino iz leta 1961 ter ustreznimi konvencijami in priporočili MOD. Izvajanje stebra se lahko

okrepi z ratifikacijo ustreznih konvencij MOD, spremenjene Evropske socialne listine iz leta 1996 in njenega Dodatnega protokola, ki ureja sistem kolektivnih pritožb.

Za zagotovitev socialnih pravic je ključna tudi vključitev socialnih partnerjev. Spodbujanje dialoga med socialnimi partnerji je kot splošni cilj Unije in njenih držav članic zajeto v členu 151 PDEU. Na ravni Unije se je treba na področjih politik iz člena 153 PDEU v skladu s členom 154 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko v skladu s členom 155 PDEU zahtevajo izvajanje svojih sporazumov, sklenjenih na ravni Unije. Socialni partnerji lahko izvajanje stebra podprejo s kolektivnimi pogajanjem na nacionalni ravni in/ali zbiranjem ter izmenjavo dobrih praks po vsej Evropi.

Poleg tega je za širitev udeležbe pri oblikovanju politik ter nadaljnjo pritegnitev družbenih akterjev k uresničevanju načel in pravic stebra bistven civilni dialog na nacionalni ravni in ravni Unije. Civilni dialog, ki vključuje organizacije civilne družbe, omogoča zastopanost različnih interesov civilnih zainteresiranih strani ter krepi preglednost javnih odločitev, odgovornost zanje in njihovo legitimnost.

Steber bi se moral izvajati glede na razpoložljiva sredstva ter v okviru dobrega upravljanja proračuna in obveznosti iz Pogodb, ki urejajo javne finance. Zlasti pa vzpostavitev stebra ne vpliva na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne bi smela poslabšati finančne uravnoteženosti teh sistemov.

Poglavje I – Enake možnosti in dostop do trga dela

Izobraževanje, usposabljanje in vseživljenjsko učenje

Vsakdo ima pravico do kakovostnega in vključujočega izobraževanja, usposabljanja ter vseživljenjskega učenja, da lahko ohrani ter pridobi znanja in spretnosti, ki mu omogočajo polno udeležbo v družbi in uspešno obvladovanje prehodov na trgu dela.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 14 Listine daje vsakomur pravico do izobraževanja ter dostopa do poklicnega in nadaljnega usposabljanja. Ta pravica vključuje možnost brezplačnega obveznega šolanja.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 165 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen, da prispeva k razvoju kakovostnega izobraževanja s spodbujanjem sodelovanja med državami članicami na področju politik ter po potrebi s podpiranjem in dopolnjevanjem njihovih dejavnosti, pri čemer v celoti upošteva odgovornost držav članic za vsebino poučevanja ter njihovo kulturno in jezikovno raznolikost. V skladu s členom 166 PDEU je Unija pooblaščen, da izvaja politiko poklicnega usposabljanja, ki podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic, pri čemer v celoti upošteva njihovo odgovornost za vsebino in organizacijo poklicnega usposabljanja.

c) Obstoječi ukrepi

Priporočilo Sveta z dne 22. aprila 2013 o vzpostavitvi jamstva za mladino¹ države članice poziva, naj zagotovijo, da vsi mlajši od 25 let v obdobju štirih mesecev po tem, ko postanejo brezposelni ali prenehajo formalno izobraževanje, prejmejo kakovostno ponudbo za zaposlitev, nadaljnje izobraževanje, vajeništvo ali pripravništvo.

Priporočilo 2006/962/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje² opredeljuje znanja, spretnosti ter odnose, potrebne za osebno izpolnitev, dejavno državljanstvo, socialno kohezijo in zaposljivost.

Svet je v Priporočilu z dne 28. junija 2011 o politikah za zmanjševanje osipa³ države članice pozval, naj oblikujejo celovite strategije za zagotavljanje podpore mladim pri dokončanju višjega sekundarnega

¹ Priporočilo Sveta z dne 22. aprila 2013 o vzpostavitvi jamstva za mladino (UL C 120, 26.4.2013, str. 1).

² Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (UL L 394, 30.12.2006, str. 10).

izobraževanja in doseglo krovnega cilja strategije Evropa 2020, da se stopnja zgodnjega opuščanja šolanja do leta 2020 zmanjša na manj kot 10 %.

Priporočilo 2006/143/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. februarja 2006 o nadaljnjem evropskem sodelovanju pri zagotavljanju kakovosti v visokem šolstvu opredeljuje možne ukrepe na nacionalni ravni in ravni EU za podporo razvoju in akreditaciji visokokakovostnega visokega šolstva.

Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. junija 2009 o vzpostavitvi evropskega referenčnega okvira za zagotavljanje kakovosti poklicnega izobraževanja in usposabljanja (2009/C 155/01)⁴ zagotavlja skupna orodja za upravljanje kakovosti za spodbujanje boljšega poklicnega izobraževanja in usposabljanja.

Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2008 o uvedbi evropskega ogrodja kvalifikacij za vseživljenjsko učenje⁵ določa podlago za merjenje izobraževalnih dosežkov, ki se opira na učne izide. Priporočilo Sveta z dne 20. decembra 2012 o potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja⁶ države članice poziva, naj uredijo opredelitev, dokumentiranje, oceno in certifikacijo učnih rezultatov, ki so podlaga za kvalifikacijo.

Novi program znanj in spretnosti za Evropo⁷, ki je bil sprejet junija 2016, je uvedel številne ukrepe za izboljšanje kakovosti in relevantnosti pridobivanja znanj in spretnosti, večjo prepoznavnost in primerljivost znanj in spretnosti ter izboljšanje zbiranja in obdelave podatkov o znanjih in spretnostih. Ti zajemajo Priporočilo Sveta z dne 19. decembra 2016 z naslovom Poti izpopolnjevanja: nove priložnosti za odrasle⁸, ki države članice poziva, naj odraslim zagotovijo podporo pri pridobivanju minimalne ravni bralne in matematične pismenosti ter digitalne kompetence in pri napredovanju do sekundarne izobrazbe ter okvir za sektorsko sodelovanje na področju znanj in spretnosti.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Evropski steber socialnih pravic zajema splošno pravico do vseživljenjskega izobraževanja in usposabljanja. Z osredotočanjem na kakovost in vključenost presega člen 14 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah.

Namen stebra je zagotoviti izvajanje visokokakovostnega formalnega in neformalnega izobraževanja ter usposabljanja. Poudarja pomembnost izobraževanja ter znanj in spretnosti za uspešno udeležbo

³ Priporočilo Sveta z dne 28. junija 2011 o politikah za zmanjševanje osipa (UL C 191, 1.7.2011, str. 1).

⁴ Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. junija 2009 o vzpostavitvi evropskega referenčnega okvira za zagotavljanje kakovosti poklicnega izobraževanja in usposabljanja (UL C 155, 8.7.2009, str. 1).

⁵ Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2008 o uvedbi evropskega ogrodja kvalifikacij za vseživljenjsko učenje (UL C 111, 6.5.2008, str. 1).

⁶ Priporočilo Sveta z dne 20. decembra 2012 o potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja (UL C 398, 22.12.2012, str. 1).

⁷ Sporočilo Komisije, Novi program znanj in spretnosti za Evropo (COM(2016) 381 final, 10.6.2016).

⁸ UL C 484, 24.12.2016, str. 1.

na trgu dela in socialno kohezijo. Prav tako poudarja priložnosti za ohranjanje in pridobivanje znanj in spretnosti. Mednje spadajo prožne priložnosti za učenje in preusposabljanje, ki bi morale biti na voljo vse življenje in vso poklicno pot posameznika, vključno s predšolsko vzgojo ter sistemi formalnega, nadaljnega in visokošolskega izobraževanja in usposabljanja ter sistemom izobraževanja in usposabljanja odraslih.

Za vključujoče izobraževanje, usposabljanje in vseživljenjsko učenje so potrebna dostopna sredstva za pridobivanje, ohranjanje ali razvijanje znanj in spretnosti ter kompetenc do ravni, ki vsakogar opremi za dejavno življenje. Tako bi bilo na primer treba poskrbeti za posebne potrebe invalidov ali oseb iz prikrajšanih okolij, da se jim zagotovi tak dostop, kot ga imajo drugi.

Steber poudarja tudi znanja in spretnosti, potrebne med prehajanjem na trgu dela, ki zajema spremembe zaposlitvenega statusa, zamenjavo delodajalca, prekinitvev poklicne poti ali vrnitev nanjo ali prehajanje med zaposlitvijo in samozaposlitvijo. To vključuje med drugim pridobivanje in ohranjanje osnovne digitalne pismenosti.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so odgovorne za določitev vsebine poučevanja in poklicnega usposabljanja ter organizacijo izobraževalnih sistemov in poklicnega usposabljanja. V okviru tega so pozvane k izvajanju določb stebra in njegovi uporabi pri izvajanju ukrepov Unije, sprejetih na teh področjih.

Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanja ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik. V okviru tega lahko spodbujajo in razvijajo politike na ravni podjetij, lokalni ravni, nacionalni ravni ali ravni Unije ter prispevajo k njim, da se izboljšajo priložnosti za usposabljanje, preusposabljanje in vseživljenjsko učenje ter zagotovi več vajeništev in pripravništev.

Socialni partnerji EU na medpanožni ravni so za prednostne naloge v svojem trenutnem delovnem programu za obdobje 2015–2017 izbrali potrebe po znanjih in spretnosti v digitalnih gospodarstvih ter podpiranje vajeništev za povečanje zaposlovanja mladih in bodo glede teh vprašanj organizirali izmenjave med nacionalnimi socialnimi partnerji.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija bo v letu 2017 predlagala priporočilo Sveta o okviru kakovosti za vajeništva, s katerim se bodo opredelili ključni elementi, ki so potrebni, da se ljudem omogoči pridobivanje ustreznih znanj in spretnosti ter kvalifikacij v visokokakovostnih programih vajeništev.

Trenutno potekata revizija evropskega ogrodja kvalifikacij iz leta 2008 (znotraj Sveta potekajo nenehna pogajanja o revidiranem priporočilu) in posodobitev Priporočila o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje iz leta 2006.

Hkrati se posodablja okvir Europass⁹, da se ljudem ponudijo izboljšana orodja za predstavitev svojih znanj in spretnosti ter pridobitev informacij o potrebah po njih in gibanjih na tem področju.

Komisija bo pred kratkim uvedeno koalicijo za digitalno pismenost in delovna mesta, ki bo spremljala digitalno preobrazbo, izvajala s spodbujanjem izmenjave najboljših praks in vzpostavljanja partnerstev med panogami, izvajalci izobraževanja in socialnimi partnerji.

Komisija bo v letu 2017 predlagala priporočilo Sveta o spodbujanju socialne vključenosti in skupnih vrednot prek izobraževanja in neformalnega učenja, s čimer bo državam članicam zagotovila podporo in smernice.

Komisija bo predstavila sporočilo o modernizaciji visokošolskega izobraževanja, v katerem bodo opredeljeni ukrepi na ravni EU za obravnavo ključnih izzivov, vključno z odpravo neskladij v znanju in spretnostih ter spodbujanjem odličnosti pri razvoju znanj in spretnosti, razvojem visokošolskih sistemov, ki niso le učinkoviti in uspešni, temveč tudi socialno vključujoči in povezani s svojimi skupnostmi, in zagotavljanjem, da visokošolski zavodi prispevajo k regionalnim inovacijam.

Komisija bo predstavila sporočilo o razvoju šol in odličnem poučevanju, ki bo obravnavalo stalne visoke stopnje mladih z nizko ravno osnovnih znanj in spretnosti, neenakost pri uspehu na področju izobraževanja in spreminjajoče se zahteve glede kompetenc v naših družbah.

Komisija bo predlagala priporočilo Sveta, v katerem bodo smernice za izboljšanje dostopnosti kvalitativnih in kvantitativnih informacij o tem, kaj diplomanti, ki so terciarno izobraževanje ter poklicno izobraževanje in usposabljanje opravili v EU, počnejo po koncu izobraževanja in usposabljanja.

Komisija je decembra 2016 v sporočilu z naslovom Vlaganje v mlade v Evropi¹⁰ predlagala nove ukrepe za podporo zaposlovanju mladih in ustvarjanje več priložnosti za mlade.

Za zagotovitev popolnega in trajnostnega izvajanja jamstva za mlade je predlagala, da se poveča proračun pobude za zaposlovanje mladih, in sicer tako, da Komisija namenska proračunska sredstva za pobudo poveča za 1 milijardo EUR in da še 1 milijardo EUR prispeva Evropski socialni sklad, ter da se dejavnostim za doseganje in obveščanje mladih, vzajemnemu učenju in spremljanju zagotovi nadaljnja podpora.

Evropska komisija je junija 2016 predlagala ukrepe za podporo državam članicam pri vključevanju državljanov tretjih držav v izobraževanje v okviru akcijskega načrta EU za vključevanje¹¹.

Evropski center za razvoj poklicnega usposabljanja (Cedefop) kot ena od decentraliziranih agencij EU s spodbujanjem dostopa, privlačnosti ter učinkovitosti poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter

⁹ Odločba št. 2241/2004/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. decembra 2004 o enotnem okviru Skupnosti za preglednost kvalifikacij in usposobljenosti (Europass) (UL L 390, 31.12.2004, str. 6).

¹⁰ COM(2016) 940 final.

¹¹ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>.

obveščanjem o trenutni in prihodnji ponudbi znanj in spretnosti na evropskem trgu dela in povpraševanju po njih podpira delo Komisije, držav članic in socialnih partnerjev pri posodabljanju sistemov poklicnega izobraževanja in usposabljanja.

Enakost spolov

a. Na vseh področjih, tudi v zvezi z udeležbo na trgu dela, pogoji za zaposlitev in poklicnim napredovanjem, je treba zagotoviti in spodbujati enako obravnavanje in enake možnosti žensk in moških.

b. Ženske in moški imajo pravico do enakega plačila za delo enake vrednosti.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 23 Listine določa, da se mora enakost žensk in moških zagotoviti na vseh področjih, vključno z zaposlovanjem, delom in plačilom za delo. Poleg tega določa, da načelo enakosti ne preprečuje ohranitve ali sprejetja ukrepov o specifičnih ugodnostih v korist nezadostno zastopanega spola.

Člen 33 Listine določa, da ima za uskladitev družinskega in poklicnega življenja vsakdo pravico do varstva pred odpustitvijo zaradi materinstva ter pravico do plačanega porodniškega in starševskega dopusta ob rojstvu ali posvojitvi otroka.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 19 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ustreznih ukrepov za boj proti diskriminaciji, vključno z diskriminacijo na podlagi spola.

V skladu s členom 153 PDEU je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov (vključno z direktivami, ki določajo minimalne zahteve), ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic, med drugim na področju enakosti žensk in moških glede priložnosti na trgu dela in obravnave pri delu. Direktive, sprejete na podlagi člena 153 PDEU, se izogibajo uvajanju upravnih, finančnih in zakonskih omejitev, ki bi lahko zavirale ustanavljanje in razvoj malih in srednjih podjetij. V skladu s členom 157(3) PDEU je zakonodajalec Unije pooblaščen za sprejemanje ukrepov za zagotovitev uporabe načela enakih možnosti in enakega obravnavanja moških in žensk glede zaposlovanja in poklica, vključno z načelom enakega plačila za enako delo ali delo enake vrednosti. Člen 157(4) PDEU določa, da načelo enakega obravnavanja državam članicam ne preprečuje ohranitve ali sprejetja ukrepov o specifičnih ugodnostih, s katerimi se nezadostno zastopanemu spolu olajša opravljanje poklicne dejavnosti ali prepreči ali izravna neugoden položaj v poklicni karieri.

c) Obstoječi ukrepi

Direktive Evropske unije prepovedujejo diskriminacijo in spodbujajo enakost spolov pri zaposlovanju in poklicu, samozaposlovanju, dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi in pri socialni varnosti ter določajo pravice glede porodniškega in starševskega dopusta.

Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta¹² jamči enako obravnavanje moških in žensk pri dostopu do zaposlovanja, vključno z napredovanjem, in poklicnega izobraževanja, delovnih pogojev, vključno s plačilom, in poklicnih sistemih socialne varnosti. Priporočilo Komisije 2014/124/EU¹³ krepi načelo enakega plačila za ženske in moške s preglednostjo.

Direktiva Sveta 79/7/EGS¹⁴ določa enako obravnavanje žensk in moških v zadevah socialne varnosti, kot so zakonski sistemi socialne varnosti, ki zagotavljajo varstvo pred boleznijo, invalidnostjo, nesrečami pri delu in poklicnimi boleznimi, brezposelnostjo in tveganji v zvezi s starostjo, ter socialna pomoč, ki dopolnjuje osnovne programe ali jih nadomešča. Direktiva Sveta 2004/113/ES¹⁵ jamči enako obravnavanje moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi. Direktiva 2010/41/EU Evropskega parlamenta in Sveta¹⁶ pojasnjuje, da se načelo enakega obravnavanja moških in žensk uporablja za tiste, ki opravljajo samostojno dejavnost, in njihove zakonce ali življenjske partnerje, kadar ti sodelujejo v njihovih dejavnostih.

Direktiva Sveta 92/85/EGS¹⁷ vsebuje ukrepe za spodbujanje izboljšav na področju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo, in določa pravico do porodniškega dopusta v trajanju najmanj 14 zaporednih tednov ter jamči varstvo pred odpustom med obdobjem od začetka nosečnosti do konca porodniškega dopusta.

Direktiva Sveta 2010/18/EU¹⁸ določa pravico do starševskega dopusta in minimalne zahteve glede njega (4 mesece za vsakega starša, pri čemer vsaj enega meseca ni mogoče prenesti na drugega starša) ter varstvo pravic v zvezi z zaposlitvijo in ob vrnitvi na delo ter pravico do odhoda z dela zaradi višje sile.

¹² Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (preoblikovano) (UL L 204, 26.7.2006, str. 23).

¹³ Priporočilo Komisije z dne 7. marca 2014 o krepitvi načela enakega plačila za ženske in moške s preglednostjo (UL L 69, 8.3.2014, str. 112.)

¹⁴ Direktiva Sveta z dne 19. decembra 1978 o postopnem izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti (UL L 6, 10.1.1979, str. 24).

¹⁵ Direktiva Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi (UL L 373, 21.12.2004, str. 37).

¹⁶ Direktiva 2010/41/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 7. julija 2010 o uporabi načela enakega obravnavanja moških in žensk, ki opravljajo samostojno dejavnost (UL L 180, 15.7.2010, str. 1).

¹⁷ Direktiva Sveta 92/85/EGS z dne 19. oktobra 1992 o uvedbi ukrepov za spodbujanje izboljšav na področju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo (deseta posebna direktiva v smislu člena 16(1) Direktive 89/391/EGS) (UL L 348, 28.11.1992, str. 1).

¹⁸ Direktiva Sveta 2010/18/EU z dne 8. marca 2010 o izvajanju revidiranega okvirnega sporazuma o starševskem dopustu, sklenjenega med BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP in ETUC, ter o razveljavitvi Direktive 96/34/ES (UL L 68, 18.3.2010, str. 13).

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber poudarja potrebo po dejavnem spodbujanju enakosti žensk in moških s pozitivnimi ukrepi na vseh področjih. Enakost razširja na vsa področja, s čimer presega obstoječi pravni red EU. Določbe o enakopravnosti spolov so osredotočene zlasti na udeležbo na trgu dela (ki jo odraža razlika v zaposlenosti med ženskami in moškimi), pogoje za zaposlitev (na primer razlika med ženskami in moškimi pri izrabi zaposlitve s krajšim delovnim časom) in napredovanje (na primer delež žensk na vodstvenih položajih in majhno število podjetnic), na vseh teh področjih pa je potreben nadaljnji napredek. Načelo 2b obravnava poseben izziv, namreč razliko v plačilu med spoloma, ki kljub obstoječi zakonodaji še vedno ni odpravljena.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so pristojne za prenos in izvrševanje pravil, sprejetih na ravni Unije. Ker ukrepi Unije vsebujejo le minimalne standarde, so države članice pozvane, naj za uresničevanje tega načela presežejo ta pravila.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanjem ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

Socialni partnerji EU na medpanožni ravni so za prednostno nalogo v svojem trenutnem delovnem programu za obdobje 2015–2017 izbrali enakopravnost spolov in organizirajo izmenjavo praks nacionalnih in sektorskih socialnih partnerjev v zvezi z načini zmanjševanja razlike v plačilu med spoloma.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija bo uresničila Strateško sodelovanje za enakost spolov 2016–2019¹⁹, ki določa glavne prednostne naloge na tem področju in opisuje rabo obstoječih orodij, kot so evropski semester, skladi Unije in izvajanje zakonodaje.

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja pobudo „Nov začetek za podporo usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev“. Ta predlaga zakonodajne ukrepe in ukrepe na področju politik, ki bodo olajšali izrabo starševskega dopusta ženskam in moškim, uvedli očetovski in oskrbovalski dopust, spodbudili rabo prožnih ureditev dela ter zagotovili več boljšega otroškega varstva in druge oskrbe ter odpravili odvračilne gospodarske dejavnike, kot so odvračilni dejavniki glede davčnih ugodnosti, ki prejemnike drugega dohodka v gospodinjstvu, ki so pogosto ženske, odvračajo od vstopa na trg dela.

¹⁹ SWD(2015) 278.

Komisija bo sprejela poročilo o spremljanju napredka v državah članicah pri izvajanju priporočila o preglednosti, ki bo vsebovalo oceno morebitne potrebe po dodatnih ukrepih za zagotovitev uporabe načela enakega plačila v celoti.

Poleg tega je predlagala direktivo o nadaljnjem zagotavljanju večje enakosti na vodstvenih položajih v poslovnem svetu²⁰.

Komisija krepi svoja prizadevanja v boju proti nasilju nad ženskami in si na podlagi predloga iz marca 2016 prizadeva za pristop EU h Konvenciji Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulska konvencija)²¹.

Evropski inštitut za enakost spolov kot ena od decentraliziranih agencij EU podpira delo Komisije, držav članic in socialnih partnerjev na področju usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja.

²⁰ COM(2012) 614.

²¹ COM(2016) 111 final.

Enake možnosti

Ne glede na spol, raso ali narodnost, vero ali prepričanje, invalidnost, starost ali spolno usmerjenost ima vsakdo pravico do enakega obravnavanja in enakih možnosti v zvezi z zaposlitvijo, socialno zaščito, izobraževanjem ter dostopom do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti. Spodbujajo se enake možnosti nezadostno zastopanih skupin.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 21 Listine določa, da je prepovedana vsakršna diskriminacija na katerikoli podlagi, kot je denimo spol, rasa, barva kože, etnično ali socialno poreklo, genetska značilnost, jezik, vera ali prepričanje, politično ali drugo mnenje, pripadnost narodnostni manjšini, premoženje, rojstvo, invalidnost, starost ali spolna usmerjenost. Člen 21 Listine z nekaterimi izjemami prepoveduje tudi diskriminacijo na podlagi državljanstva.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 19 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ustreznih ukrepov za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, rase ali narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti. Poleg tega člen 18 PDEU navaja prepoved diskriminacije na podlagi državljanstva.

c) Obstoječi ukrepi

Direktiva Sveta 2000/43/ES²² (direktiva o rasni enakosti) prepoveduje diskriminacijo na podlagi rase ali narodnosti pri dostopu do zaposlitve, samozaposlitve in poklica, zaposlitvenih in delovnih pogojev, izobraževanju, poklicnem usposabljanju, socialni zaščiti, socialnih ugodnostih in dostopu do dobrin in storitev, ki so na voljo javnosti, vključno s stanovanji. Direktiva Sveta 2000/78/ES²³ (direktiva o enakosti pri zaposlovanju) prepoveduje diskriminacijo zaradi vere ali prepričanja, hendikepiranosti, starosti ali spolne usmerjenosti pri dostopu do zaposlitve, samozaposlitve, dela in poklicnega usposabljanja. Obe direktivi prepovedujeta različne oblike diskriminacije: neposredno in posredno diskriminacijo, nadlegovanje, navodilo, naj se neka oseba diskriminira, in viktimizacijo. EU je pogodbenica Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov²⁴.

Državljeni tretjih držav z zakonitim prebivališčem, ki so rezidenti za daljši čas ali ki jih zajemajo druge direktive EU²⁵, bi morali biti na številnih področjih, zlasti na področju delovnih pogojev, vključno s

²² Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost (UL L 180, 19.7.2000, str. 22).

²³ Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (UL L 303, 2.12.2000, str. 16).

²⁴ Sklep Sveta z dne 26. novembra 2009 o sklenitvi Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov s strani Evropske skupnosti (UL L 23, 27.1.2010, str. 35).

²⁵ Direktive o: pravici do združitve družine, modri karti, enotnem dovoljenju, raziskovalcih, študentih, pogojih, ki jih morajo osebe izpolnjevati, da so upravičene do mednarodne zaščite, sezonskih delavcih in osebah, premeščenih znotraj podjetja.

plačilom in odpuščanjem, dostopa do izobraževanja in poklicnega usposabljanja ter socialne varnosti, obravnavani enako kot državljani držav gostiteljic. Države članice so leta 2004 sprejele skupna osnovna načela vključevanja državljanov tretjih držav, ki so okvir za sodelovanje na področju politike vključevanja v EU, na podlagi katerega lahko države članice opravijo presojo in oceno svojih prizadevanj.

Priporočilo Sveta (2013/C 378/01)²⁶ zagotavlja smernice o učinkovitih ukrepih za vključevanje Romov v državah članicah, zlasti glede dostopa do izobraževanja, zaposlitve, zdravstvenega varstva in stanovanj.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

S širitvijo varstva pred diskriminacijo na podlagi vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti na področja socialne zaščite, vključno s socialno varnostjo in zdravstvom, izobraževanja ter dostopa do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, steber delno presega trenutni pravni red EU. Poleg tega širi prepoved diskriminacije na podlagi spola na področje izobraževanja, česar trenutni pravni red EU ne ureja.

Cilj enakih možnosti je spodbujanje vključevanja nezadostno zastopanih skupin na trg dela in v družbo ter njihove udeležbe na trgu dela in v družbi. V določbah stebra je poudarjeno, da bodo morda potrebni posebni ukrepi za preprečevanje, odpravo in izravnavo prikrajšanosti, povezane z nekaterimi prepovedanimi razlogi za diskriminacijo. Načelo spodbuja države članice, da se izziva glede skupin, pri katerih obstaja tveganje diskriminacije, lotijo s pozitivnimi in spodbujevalnimi ukrepi, denimo z zagotavljanjem podpore praksam delodajalcev, usmerjenim v raznolikost delovne sile.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so odgovorne za prenos in izvrševanje pravil, sprejetih na ravni Unije. Ker zgoraj navedeni ukrepi Unije vsebujejo minimalne standarde, so države članice pozvane, naj za uresničevanje tega stebra ta pravila presežejo. Poleg tega so države članice pozvane, naj si še naprej prizadevajo za napredek pri pogajanjih o predlagani novi direktivi o enakem obravnavanju in njeno hitro sprejetje. Države članice lahko prek svojih nacionalnih organov za enakost spodbujajo enake možnosti nezadostno zastopanih skupin in pomagajo žrtvam diskriminacije na terenu.

Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanjimi ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

²⁶ Priporočilo Sveta z dne 9. decembra 2013 o učinkovitih ukrepih za vključevanje Romov v državah članicah (UL C 378, 24.12.2013, str. 1).

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija si bo še naprej prizadevala za sprejetje predlagane nove direktive o enakem obravnavanju, s katero se bo varstvo pred diskriminacijo na podlagi vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti²⁷ razširilo na socialno zaščito, vključno s socialno varnostjo in zdravstvom, izobraževanje, socialne ugodnosti ter dostop do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, vključno s stanovanji.

Unija podpira vmesne udeležence, kot so nevladne organizacije, socialni partnerji in organi za enakost, da izboljšajo svoje zmogljivosti za boj proti diskriminaciji, zagotovijo podporo razvoju politik enakosti na nacionalni ravni in spodbudijo izmenjavo dobrih praks med državami članicami Unije ter si prizadevajo za podjetniško naravno upravljanje raznolikosti kot del strateškega odziva na raznolikost družbe, kroga strank, tržne strukture in delovne sile.

Agencija Evropske unije za temeljne pravice kot ena od decentraliziranih agencij EU podpira delo Komisije, držav članic in socialnih partnerjev na področju enakih možnosti in nediskriminacije.

²⁷ Predlog Direktive Sveta o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na vero ali prepričanje, invalidnost, starost ali spolno usmerjenost {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181}.

Aktivna podpora zaposlovanju

a. Vsakdo ima pravico do hitre in prilagojene pomoči za izboljšanje možnosti za zaposlitev ali samozaposlitev. To vključuje pravico do podpore za iskanje zaposlitve, usposabljanje in prekvalifikacijo. Vsakdo ima pravico, da med poklicnimi prehodi prenese socialno zaščito in pravice do usposabljanja.

b. Mladi imajo pravico do nadaljnega izobraževanja, vajeništva, pripravništva ali ponudbe za zaposlitev v štirih mesecev od dne, ko postanejo brezposelni ali prenehajo z izobraževanjem.

c. Brezposelni imajo pravico do prilagojene, stalne in ustrezne podpore. Dolgotrajno brezposelni imajo najpozneje po 18 mesecih brezposelnosti pravico do poglobljene individualne ocene.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 14 Listine daje vsakomur pravico do izobraževanja ter dostopa do poklicnega in nadaljnega usposabljanja. Člen 29 Listine vsakomur jamči pravico brezplačnega dostopa do služb za posredovanje zaposlitev. Člen 34 Listine določa, da Unija priznava in spoštuje pravico dostopa do socialne varnosti in socialnih služb, ki nudijo varstvo med drugim ob izgubi zaposlitve.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 147 PDEU Unija prispeva k visoki stopnji zaposlenosti s spodbujanjem sodelovanja med državami članicami in s podpiranjem, po potrebi tudi dopolnjevanjem, njihovega delovanja. Pri tem se spoštujejo pristojnosti držav članic. V skladu s členom 153(2) PDEU je Unija pooblaščen za sprejemanje zakonodajnih ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic pri vključevanju oseb, ki so izključene s trga dela. V skladu s členom 166 PDEU je Unija pooblaščen za izvajanje politike poklicnega usposabljanja, ki podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic, pri čemer v celoti upošteva njihovo odgovornost za vsebino in organizacijo poklicnega usposabljanja.

c) Obstoječi ukrepi

Unija in njene države članice skupaj uresničujejo evropsko strategijo zaposlovanja, ki določa skupne splošne in posamezne cilje politike zaposlovanja ter si prizadeva za ustvarjanje več in boljših delovnih mest po vsej Uniji²⁸. Jedro strategije je usklajevanje ukrepov držav članic za pomoč brezposelnim pri iskanju dela.

Priporočilo Sveta z dne 22. aprila 2013 o vzpostavitvi jamstva za mladino²⁹ (Priporočilo o vzpostavitvi jamstva za mladino) države članice poziva, naj zagotovijo, da vsi mladi, mlajši od 25 let, v obdobju štirih mesecev po tem, ko postanejo brezposelni ali prenehajo s formalnim izobraževanjem, prejmejo kakovostno ponudbo za zaposlitev, nadaljnje izobraževanje, vajeništvo ali pripravništvo.

²⁸ Glej na primer Sklep Sveta (EU) 2015/1848 z dne 5. oktobra 2015 o smernicah za politike zaposlovanja držav članic za 2015 (UL L 268, 15.10.2015, str. 28).

²⁹ Priporočilo Sveta z dne 22. aprila 2013 o vzpostavitvi jamstva za mladino (UL C 120, 26.4.2013, str. 1).

Priporočilo Sveta z dne 15. februarja 2016 o vključevanju dolgotrajno brezposelnih na trg dela³⁰ predlaga, da se dolgotrajno brezposelnim osebam najpozneje po 18 mesecih brezposelnosti ponudijo temeljita individualna ocena, svetovanje in dogovor o vključitvi v zaposlovanje, ki mora zajemati individualno ponudbo in podatke o enotni kontaktni točki.

Priporočilo Komisije 2008/867/ES z dne 3. oktobra 2008 o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela³¹, določa celostno integrirano strategijo za dejavno vključevanje oseb, izključenih s trga dela, ki združuje ustrezno dohodkovno podporo, vključujoče trge dela in dostop do kakovostnih storitev.

Akcijski načrt za podjetništvo 2020³² določa vizijo in konkretne ukrepe za podporo podjetniškega duha v Evropi. Namen ukrepov za podporo pri samozaposlitvi na ravni EU je prav tako doseči tiste dele prebivalstva, katerih podjetniški potencial še ni v celoti izkoriščen, kar velja zlasti za ženske (v Evropi je le 29 % podjetnic). Namenski ukrepi za razvoj socialnega podjetništva so bili predstavljeni v poročilu strokovne skupine za socialno podjetništvo (GECES)³³, sprejetem leta 2016.

Evropska mreža javnih zavodov za zaposlovanje (JZZ), ki je bila vzpostavljena s Sklepom št. 573/2014/EU³⁴ Evropskega parlamenta in Sveta, zagotavlja platformo za primerjavo uspešnosti JZZ na evropski ravni, prepoznavo dobrih praks in spodbujanje vzajemnega učenja, da se okrepijo storitve dejavne podpore.

Cilj evropske mreže služb za zaposlovanje (EURES), ki je bila na novo vzpostavljena z Uredbo (EU) 2016/589³⁵, je izboljšanje delovanja, kohezije in povezovanja trgov dela v EU, tudi na čezmejni ravni.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber določa sklop pravic za vse iskalce zaposlitve ne glede na njihov zaposlitveni status. Poudarek je na zagotavljanju pomoči pri iskanju dela, kar lahko zajema storitve služb za zaposlovanje, kot sta svetovanje in usmerjanje pri iskanju zaposlitve, ali vključitev v „dejavne ukrepe“, kot so usposabljanje, subvencioniranje zaposlovanja ali podpora pri ponovnem vključevanju na trg dela. Te pravice presegajo člen 29 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, ki navaja le pravico brezplačnega dostopa do služb za posredovanje zaposlitev. Pomoč pri samozaposlitvi je prav tako pomembna širitev obstoječega pravnega reda EU.

³⁰ Priporočilo Sveta z dne 15. februarja 2016 o vključevanju dolgotrajno brezposelnih na trg dela (UL C 67, 20.2.2016, str. 1).

³¹ Priporočilo Komisije 2008/867/ES z dne 3. oktobra 2008 o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela (UL L 307, 18.11.2008, str. 11).

³² COM(2012) 795 final.

³³ http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises/expert-groups_sl.

³⁴ Sklep št. 573/2014/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. maja 2014 o boljšem sodelovanju med javnimi zavodi za zaposlovanje (JZZ) (UL L 159, 28.5.2014, str. 32).

³⁵ Uredba (EU) 2016/589 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. aprila 2016 o evropski mreži služb za zaposlovanje (EURES), dostopu delavcev do storitev na področju mobilnosti in nadaljnjem povezovanju trgov dela ter o spremembi uredb (EU) št. 492/2011 in (EU) št. 1296/2013 (UL L 107, 22.4.2016, str. 1).

Za te pravice so ključni trije elementi: zgodnje ukrepanje, individualizirana pomoč in podpora pri povečevanju zaposljivosti. Z vidika prilagajanja hitro spreminjajočemu se trgu dela je bistven zadnji element, ki temelji na pravici do prejemanja podpore pri usposabljanju ali pridobivanju novih kvalifikacij.

Delavci danes pogosteje menjajo delovna mesta kot v preteklosti, obstoječe pravice v zvezi z usposabljanjem ali socialno zaščito pa jih ne bi smele odvracati od take mobilnosti. Steber potrjuje prenosljivost pridobljenih pravic delavcev v zvezi z usposabljanjem ali socialno zaščito ob spremembi zaposlitvenega statusa, zamenjavi delodajalca, prekinitvi poklicne poti ali vrnitvi nanjo ali prehajanju med zaposlitvijo in samozaposlitvijo.

Glede mladih steber navaja glavne točke Priporočila o vzpostavitvi jamstva za mladino ter razširja njihovo uporabo na vse mlade.

Brezposelnim steber prinaša pravico do prilagojene podpore, ki vključuje zamisli o prilagojeni temeljiti oceni, svetovanju in usmerjanju. Doslednost se nanaša na stalnost podpore, npr. ob koncu upravičenosti do denarnega nadomestila za brezposelnost, vključno z zagotavljanjem drugih ukrepov za premagovanje ovir pri iskanju dela, kot so socialne službe. Dolgotrajno brezposelnim, med katere se štejejo tisti, ki so brezposelni več kot dvanajst mesecev, prinaša pravico do prilagojene podpore, ki vključuje zamisli o prilagojeni temeljiti oceni in dogovor o vključitvi v zaposlovanje, naveden v Priporočilu Sveta z dne 15. februarja 2016 o vključevanju dolgotrajno brezposelnih na trg dela.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so odgovorne za izvajanje smernic in priporočil o strategiji zaposlovanja, sprejetih na ravni Unije. Za uresničevanje tega načela so pozvane, naj posodobijo in razširijo svoje prakse glede zagotavljanja pomoči pri iskanju zaposlitve in samozaposlitve ter poleg tega spodbujajo ukrepe za varstvo pravic delavcev v zvezi z usposabljanjem in socialno zaščito ob spremembi zaposlitve.

Na ravni Unije se v skladu s členom 154 PDEU o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetuje s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Socialni partnerji EU na medpanožni ravni so za prednostno nalogo v svojem trenutnem delovnem programu za obdobje 2015–2017 določili uspešnost in kakovost aktivnih politik trga dela. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanja ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Izvajanje jamstva za mlade je bilo ocenjeno v sporočilu „Jamstvo za mlade in pobuda za zaposlovanje mladih: po treh letih izvajanja“³⁶ iz oktobra 2016. Komisija je decembra 2016 v sporočilu z naslovom

³⁶ COM(2016) 646 final.

Vlaganje v mlade v Evropi³⁷ predlagala nove ukrepe za podporo zaposlovanju mladih in ustvarjanje več priložnosti za mlade.

Za zagotovitev popolnega in trajnostnega izvajanja jamstva za mlade je predlagala, da se poveča proračun pobude za zaposlovanje mladih, in sicer tako, da Komisija namenska proračunska sredstva za pobudo poveča za 1 milijardo EUR in da še 1 milijardo EUR prispeva Evropski socialni sklad, ter da se dejavnostim za doseganje in obveščanje mladih, vzajemnemu učenju in spremljanju zagotovi nadaljnja podpora.

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja posvetovanje s socialnimi partnerji na prvi stopnji o pobudi glede dostopa do socialne zaščite³⁸, da se obravnava različen dostop do socialne zaščite, ki ga imajo delavci s standardno zaposlitvijo ter posamezniki, zaposleni na podlagi nestandardnih pogodb in v različnih oblikah samozaposlitve. Posvetovanje bo obravnavalo načine za ustvarjanje prenosljivih in preglednih pravic ob zamenjavi delodajalca, spremembi vrste pogodbe ali prehodu na samozaposlitev. Obravnavani bodo tudi načini za zmanjšanje razlike v dostopu do služb za zaposlovanje, usposabljanja ter ukrepov za rehabilitacijo in ponovno vključevanje na trg dela v različnih oblikah delovnih razmerij in pri tistih, ki opravljajo samostojno dejavnost.

Poleg tega bo Komisija v letu 2017 utrdila evropsko solidarnostno enoto in zanjo zagotovila trdno pravno podlago, kar bo za mlade ustvarilo nove priložnosti za prostovoljsko delo, pripravništvo ali prakso.

Evropska mreža javnih zavodov za zaposlovanje (mreža JZZ) izvaja projekt primerjalnega učenja, ki je namenjen izboljšanju uspešnosti javnih zavodov za zaposlovanje, ter vzpostavlja povezavo med primerjalnimi analizami na podlagi kazalnikov in vzajemnim učenjem za boljšo obravnavo dejavne podpore iskalcem zaposlitve.

Evropska komisija je junija 2016 predlagala ukrepe za podporo državam članicam pri vključevanju državljanov tretjih držav na trg dela v okviru akcijskega načrta EU za vključevanje³⁹.

³⁷ COM(2016) 940 final.

³⁸ C(2017) 2610.

³⁹ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>.

Poglavje II – Pošteni delovni pogoji

Varna in prilagodljiva zaposlitev

a. Ne glede na vrsto ali trajanje zaposlitvenega razmerja imajo delavci pravico do poštenega in enakega obravnavanja v zvezi z delovnimi razmerami, dostopom do socialne zaščite in usposabljanjem. Spodbuja se prehod k zaposlitvam za nedoločen čas.

b. V skladu z zakonodajo in kolektivnimi sporazumi se delodajalcem zagotovi potrebna prožnost, da se lahko hitro prilagodijo na spremembe v gospodarskem okolju.

c. Spodbujajo se inovativne oblike dela, ki zagotavljajo kakovostne delovne razmere. Spodbujata se podjetništvo in samozaposlovanje. Olajšuje se delovna mobilnost.

d. Preprečujejo se zaposlitvena razmerja, ki vodijo do negotovih delovnih razmer, vključno s prepovedjo zlorab netipičnih pogodb o zaposlitvi. Poskusne dobe ne bi smele trajati nerazumno dolgo.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 31 Listine, naslovljen Pošteni in pravični delovni pogoji, določa, da ima vsak delavec pravico do zdravih in varnih delovnih pogojev ter delovnih pogojev, ki spoštujejo njegovo dostojanstvo. Člen 34 Listine potrjuje spoštovanje pravice dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb, ki nudijo varstvo v primerih, kot so materinstvo, bolezen, nesreče pri delu, odvisnost ali starost ter v primeru izgube zaposlitve, v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic, med drugim na področju delovnih pogojev ter socialne varnosti in socialne zaščite delavcev. Direktive, sprejete na podlagi člena 153 PDEU, se izogibajo uvajanju upravnih, finančnih in zakonskih omejitev, ki bi lahko zavirale ustanavljanje in razvoj malih in srednjih podjetij. Člen 153(4) določa, da določbe, sprejete v skladu s členom 153, ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne smejo bistveno poslabšati finančne uravnoteženosti teh sistemov.

V skladu s členom 162 PDEU je cilj Evropskega socialnega sklada povečati geografsko in poklicno mobilnost delavcev v Uniji ter olajšati njihovo prilagajanje spremembam v industriji in proizvodnih sistemih.

V skladu s členom 166 PDEU Unija izvaja politiko poklicnega usposabljanja, ki podpira in dopolnjuje dejavnost držav članic, pri čemer v celoti upošteva njihovo odgovornost za vsebino in organizacijo poklicnega usposabljanja.

c) Obstoječi ukrepi

Sprejete so bile že tri direktive, ki varujejo delavce, ki delajo v nestandardnih delovnih razmerjih: okvirni sporazum o delu s krajšim delovnim časom, sklenjen med socialnimi partnerji (UNICE, CEEP in ETUC) – priložen k Direktivi Sveta 97/81/ES⁴⁰ – delavce, ki delajo s krajšim delovnim časom, varuje pred tem, da bi bili obravnavani manj ugodno kot primerljivi delavci, zaposleni s polnim delovnim časom, in določa, da bi morali delodajalci kar najbolj upoštevati zahteve delavcev po premestitvi z dela s polnim delovnim časom na delo s krajšim delovnim časom ali obratno; okvirni sporazum o delu za določen čas, ki je bil prav tako sklenjen med socialnimi partnerji (ETUC, UNICE in CEEP) – priložen k Direktivi Sveta 1999/70/ES⁴¹ – delavce, zaposlene za določen čas, varuje pred tem, da bili obravnavani manj ugodno kot primerljivi delavci, zaposleni za nedoločen čas, in od držav članic zahteva, da sprejmejo ukrepe za preprečevanje zlorab, ki izhajajo iz veriženja pogodb o zaposlitvi; Direktiva 2008/104/ES Evropskega parlamenta in Sveta⁴² o delu prek agencij za zagotavljanje začasnega dela pa določa enako obravnavo delavcev, zaposlenih pri agencijah za zagotavljanje začasnega dela, in delavcev, ki jih podjetje uporabnik neposredno zaposli, glede osnovnih delovnih pogojev in pogojev zaposlitve.

Poleg tega Direktiva Sveta 91/533/EGS⁴³ (direktiva o pisnem obveščanju) delavcem daje pravico, da so najpozneje dva meseca po začetku zaposlitve pisno seznanjeni z bistvenimi sestavinami svojega delovnega razmerja.

Komisija podpira inovativne poslovne modele, ki za državljane EU ustvarjajo priložnosti, ki jim pomagajo pri zaposlitvi ter omogočajo prožnost dela in pridobivanje novih virov dohodka⁴⁴.

Akcijski načrt za podjetništvo 2020⁴⁵ določa vizijo in konkretne ukrepe za oživitev podjetniškega duha v Evropi. Namen ukrepov za podporo pri samozaposlitvi na ravni EU je prav tako doseči tiste dele prebivalstva, katerih podjetniški potencial še ni v celoti izkoriščen, kar velja zlasti za ženske (v Evropi je le 29 % podjetnic). Namenski ukrepi za razvoj socialnega podjetništva so bili predstavljeni v poročilu strokovne skupine za socialno podjetništvo (GECES)⁴⁶, sprejetem leta 2016.

⁴⁰ Direktiva Sveta 97/81/ES z dne 15. decembra 1997 o okvirnem sporazumu o delu s krajšim delovnim časom, sklenjenem med UNICE, CEEP in ETUC (UL L 14, 20.1.1998, str. 9).

⁴¹ Direktiva Sveta 1999/70/ES z dne 28. junija 1999 o okvirnem sporazumu o delu za določen čas, sklenjenem med ETUC, UNICE in CEEP (UL L 175, 10.7.1999, str. 43).

⁴² Direktiva 2008/104/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 19. novembra 2008 o delu prek agencij za zagotavljanje začasnega dela (UL L 327, 5.12.2008, str. 9).

⁴³ Direktiva Sveta 91/533/EGS z dne 14. oktobra 1991 o obveznosti delodajalca, da zaposlene obvesti o pogojih, ki se nanašajo na pogodbo o zaposlitvi ali delovno razmerje (UL L 288, 18.10.1991, str. 32).

⁴⁴ V zvezi s tem glej sporočilo Evropska agenda za sodelovalno gospodarstvo z dne 2.6.2016 (COM(2016) 356 final).

⁴⁵ Sporočilo Komisije, Akcijski načrt za podjetništvo 2020 (COM(2012) 795 final, 9.1.2013).

⁴⁶ http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises/expert-groups_sl.

Večja prostovoljna geografska in poklicna mobilnost na pravični podlagi sta vključeni v cilje evropske mreže javnih zavodov za zaposlovanje (JJZ), vzpostavljene s Sklepom št. 573/2014/EU Evropskega parlamenta in Sveta, in mreže EURES, vzpostavljene z Uredbo (EU) 2016/589 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. aprila 2016 o evropski mreži služb za zaposlovanje (EURES), dostopu delavcev do storitev na področju mobilnosti in nadaljnjem povezovanju trgov dela.

Kljub temu Direktiva Sveta 2009/50/ES z dne 25. maja 2009 o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav za namene visokokvalificirane zaposlitve⁴⁷ zaradi spoštovanja načela prednostne obravnave v Skupnosti in v izogib zlorabam omejuje poklicno mobilnost visokokvalificiranih državljanov tretjih držav na prvi dve leti zakonite zaposlitve v državi članici.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber upošteva izzive, ki jih prinašajo spreminjajoči se svet dela in nove oblike zaposlitve, pri čemer podpira raznolikost delovnih razmerij, podjetništvo in samozaposlitev ter po drugi strani določa zaščitne ukrepe za preprečevanje zlorab delovnih razmerij, ki lahko vodijo do negotovih delovnih razmerij, in nekatera jamstva, ki delavcem na celotni poklicni poti zagotavljajo dostop do usposabljanja in socialne zaščite.

Steber širi jamstvo enake obravnave prek treh oblik delovnih razmerij (delo s krajšim delovnim časom, delo za določen čas in delo prek agencije za zagotavljanje začasnega dela), ki jih trenutno ureja pravni red Unije, ter zagotavlja enako obravnavo delavcev ne glede na obliko njihovega delovnega razmerja. Poleg tega poudarja podporo pri prehajanju na odprte oblike delovnih razmerij.

Steber priznava potrebno prožnost za delodajalce, da se lahko hitro prilagodijo spremembam v gospodarstvu. Take prilagoditve lahko na primer zajemajo različno obravnavo iz objektivnih razlogov ali prilagoditve delovnih razmer, da se prepreči pretirano znižanje stopnje zaposlenosti med upadi gospodarske rasti. Take spremembe ne morejo biti enostranske in jih je treba zamejiti znotraj obstoječe zakonodaje in kolektivnih pogodb.

Področje uporabe *ratione materiae* načela enake obravnave se širi na jamstvo dostopa do socialne zaščite in usposabljanja. Načelo zagotavlja enako obravnavo pri dostopu do zakonske socialne varnosti. Po trenutnih pravilih Unije (o delu s krajšim delovnim časom in delu za določen čas) morajo delodajalci olajšati dostop do usposabljanja. Načelo to presega in *zahteva* enakost obravnave pri dostopu do usposabljanja.

Kljub temu enaka obravnava morda ne zadostuje vedno za preprečevanje prekarnosti, zlasti kadar en in isti delodajalec uporablja le nestandardne oblike zaposlitve. Zato načelo vsebuje izrecno prepoved zlorab. Prepoved zlorab delovnih razmerij, ki vodijo do prekarnosti, in prepoved nerazumno dolgih poskusnih dob presegata trenutni pravni red Unije. V zvezi s tem lahko preventivni ukrepi zajemajo diferencirano obdavčitev delovnih razmerij, ki vodijo do prekarnosti, ali vzpostavitev sistemov *bonus-malus* za socialne prispevke.

⁴⁷ Direktiva Sveta 2009/50/ES z dne 25. maja 2009 o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav za namene visokokvalificirane zaposlitve (UL L 155, 18.6.2009, str. 17).

Steber poudarja pomen zagotavljanja podpore novim poslovnim modelom, inovativnim oblikam dela, podjetništvu in samozaposlitvi. Na splošno lahko novi poslovni modeli ustvarjajo priložnosti, ki pomagajo pri zaposlitvi ter omogočajo prožnost dela in pridobivanje novih virov dohodka. Toda taka podpora mora temeljiti na zahtevi po kakovostnih delovnih razmerah. Da se kar najbolje izkoristijo vplivi takih inovacij na zaposlovanje, se lahko v zagotavljanje podpore poklicni mobilnosti vključijo večje možnosti poklicnega usposabljanja in prekvalifikacije ter sistem socialne zaščite, ki podpira in olajšuje spremembe na poklicni poti.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Vsaka država članica lahko različno opredeli ravnotežje med varnostjo in prožnostjo na svojem trgu dela. Da bi se določbe stebra lahko izvajale, so države članice pozvane, naj poleg prenosa in izvrševanja pravil, sprejetih na ravni Unije, zagotovijo, da so njihova pravila o zaposlovanju in socialna pravila prilagojena nastajanju novih oblik dela.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanja ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic začena posvetovanje s socialnimi partnerji na prvi stopnji o reviziji Direktive 91/533/EGS (direktive o pisnem obveščanju)⁴⁸. V okviru tega posvetovanja bodo socialni partnerji zaproseni za mnenje o tem, ali naj se navedena direktiva znatneje spremeni, tako da se uvedejo minimalni standardi, ki bi veljali za vsa delovna razmerja, in se prepovejo zlorabe.

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja tudi posvetovanje s socialnimi partnerji na prvi stopnji o pobudi glede dostopa do socialne zaščite⁴⁹, da se obravnava različen dostop do socialne zaščite, ki ga imajo delavci s standardno zaposlitvijo ter posamezniki, zaposleni na podlagi nestandardnih pogodb in v različnih oblikah samozaposlitve. Posvetovanje prav tako obravnava dostop do služb za zaposlovanje in usposabljanja ter prenosljivost pravic v zvezi z usposabljanjem in socialno zaščito za lažjo poklicno mobilnost.

Komisija bo v letu 2017 končala vrednotenje direktiv, ki določajo izvajanje okvirnih sporazumov socialnih partnerjev o delu za določen čas in delu s krajšim delovnim časom, po programu ustreznosti in uspešnosti predpisov.

⁴⁸ C(2017) 2611.

⁴⁹ C(2017) 2610.

Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (Eurofound) kot ena od decentraliziranih agencij EU podpira delo Komisije, držav članic in socialnih partnerjev na področju delovnih razmer in trajnostnega dela ter odnosov med delodajalci in delojemalci s spremljanjem strukturnih sprememb in upravljanjem prestrukturiranja ter osredotočanjem na priložnosti in izzive digitalne dobe.

Plače

a. Delavci imajo pravico do poštenih plač, ki zagotavljajo dostojen življenjski standard.

b. Zagotovijo se primerne minimalne plače, ki omogočajo izpolnjevanje potreb delavcev in njihovih družin glede na nacionalne gospodarske in socialne razmere ter hkrati zagotavljajo dostop do zaposlitve in motivacijo za iskanje dela. Preprečuje se revščina zaposlenih.

c. Plače se določijo na pregleden in predvidljiv način v skladu z nacionalnimi praksami in ob spoštovanju avtonomnosti socialnih partnerjev.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 31 Listine, naslovljen Pošteni in pravični delovni pogoji, določa, da ima vsak delavec pravico do zdravih in varnih delovnih pogojev ter delovnih pogojev, ki spoštujejo njegovo dostojanstvo.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

Člen 153(5) PDEU določa, da se določbe 153 PDEU ne uporabljajo za plače.

V skladu s členom 145 PDEU si Unija in države članice prizadevajo za razvoj usklajene strategije zaposlovanja. V skladu s členom 147 PDEU Unija prispeva k visoki stopnji zaposlenosti s spodbujanjem sodelovanja med državami članicami in s podpiranjem, po potrebi tudi dopolnjevanjem, njihovega delovanja. Pri tem se spoštujejo pristojnosti držav članic.

c) Obstoječi ukrepi

Unija in njene države članice skupaj uresničujejo evropsko strategijo zaposlovanja, tudi glede spremljanja gibanja plač in minimalnih plač ter osnovnih mehanizmov določanja plač⁵⁰. V skladu s členom 120 PDEU in naslednjimi se v okviru procesa usklajevanja ekonomskih politik Unije spremljajo tudi gibanja na področju stroškov dela, vključno z njihovo plačno komponento. Kakor določa člen 136(1)(b) PDEU, se priporočila o ekonomski politiki nanašajo tudi na evroobmočje, kar lahko vključuje spremljanje stroškov dela⁵¹. Nadzor po Uredbi (EU) št. 1176/2011⁵² Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. novembra 2011 o preprečevanju in odpravljanju makroekonomskih neravnotežij zajema spremljanje gibanj na področju konkurenčnosti, vključno s stroški dela.

Priporočilo Sveta z dne 20. septembra 2016 o vzpostavitvi nacionalnih odborov za produktivnost⁵³ priporoča, naj odbori proučujejo gibanja in politike, ki lahko vplivajo na produktivnost in

⁵⁰ Glej na primer Sklep Sveta (EU) 2015/1848 z dne 5. oktobra 2015 o smernicah za politike zaposlovanja držav članic za 2015 (UL L 268, 15.10.2015, str. 28).

⁵¹ Glej na primer Priporočilo Sveta z dne 21. marca 2017 o ekonomski politiki euroobmočja. UL C 92, 24.3.2017, str. 1.

⁵² UL L 306, 23.11.2011, str. 25.

⁵³ Priporočilo Sveta z dne 20. septembra 2016 o vzpostavitvi nacionalnih odborov za produktivnost (UL C 349, 24.9.2016, str. 1).

konkurenčnost, tudi v primerjavi s svetovnimi konkurenti, ob popolnem upoštevanju nacionalnih vzpostavljenih praks.

Priporočilo Komisije 2008/867/ES⁵⁴ z dne 3. oktobra 2008 določa celostno integrirano strategijo za dejavno vključevanje oseb, izključenih s trga dela, vključno s spodbujanjem kakovostnega dela, zlasti glede plače in dodatkov, da se prepreči revščina zaposlenih.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber določa pravico do poštene plače, ki vsakemu delavcu zagotavlja dostojen življenjski standard. Primerljive pravice že vsebujeta Listina Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev iz leta 1989⁵⁵, ki je eden od virov naslova X PDEU o socialni politiki, in (spremenjena) Evropska socialna listina.

Steber predvideva raven minimalne plače, pri kateri se upoštevajo potrebe delavcev in njihovih družin ter družbeni dejavniki, kot je rast življenjskega standarda, in gospodarski dejavniki, ki lahko vključujejo raven produktivnosti. Steber priznava vlogo minimalnih plač pri boju proti revščini ob izogibanju zaposlitvenim pastem. Namen tega je, da se izboljšajo dohodki revnih družin in se tistim z dna lestvice porazdelitve plač zagotovi pravično nadomestilo za delo ter da se s tem poveča motivacija za delo. Drugi ukrepi lahko zajemajo zmanjševanje davčne obremenitve prejemnikov nizkih plač in njihovih družin ter dopolnjevanje dohodka iz dela z učinkovitimi socialnimi ugodnostmi.

Steber zahteva, da se vse plače določajo *pregledno in predvidljivo*, ob popolnem spoštovanju nacionalnih praks, zlasti glede pravice do kolektivnih pogajanj med socialnimi partnerji in njihove avtonomije. Glede minimalnih plač ima večina držav članic zakonsko določeno minimalno plačo na nacionalni ravni. Gre za ureditveni instrument, po katerem je enotna minimalna plača pravno zavezujoča za vse zaposlene. Nekaj držav članic nima zakonsko določene minimalne plače, socialni partnerji pa s kolektivnimi pogodbami, pogosto na sektorski ravni, določajo različne minimalne plače. Steber tej raznolikosti praks nikakor ne nasprotuje in priznava avtonomijo socialnih partnerjev. V tem smislu *preglednost* pomeni, da bi bilo treba pri določanju minimalne plače upoštevati uveljavljene postopke posvetovanja, ki vodijo do soglasja med ustreznimi nacionalnimi organi in socialnimi partnerji ter se po možnosti opirajo na prispevke drugih zainteresiranih strani in neodvisnih strokovnjakov. Poleg tega steber poziva k zagotavljanju *predvidljivosti* odločitev o plačah, na primer z opredelitvijo pravil, kot je usklajevanje minimalnih plač z življenjskimi stroški.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

⁵⁴ UL L 307, 18.11.2008, str. 11.

⁵⁵ Listina Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev z dne 9. decembra 1989.

Države članice in socialni partnerji so odgovorni za opredelitev gibanja plač in minimalne plače v skladu s svojimi nacionalnimi praksami, kakor določajo njihovi sistemi kolektivnih pogajanj in določanja minimalne plače. Pozvani so k izvajanju določb stebra s preglednimi mehanizmi določanja minimalne plače in učinkovitimi kolektivnimi pogajaji na nacionalni in sektorski ravni ter ravni podjetij in sprejetjem dopolnilnih ukrepov za izogibanje revščine zaposlenih.

Poleg tega lahko države članice (če tega še niso storile) ratificirajo in uporabijo Konvencijo MOD št. 131 o določanju minimalne plače in Konvencijo MOD št. 154 o spodbujanju kolektivnega pogajanja.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje stebra podprejo s kolektivnimi pogajaji ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Minimalne plače in druge ukrepe, ki se nanašajo na revščino zaposlenih, in splošnejša vprašanja v zvezi z gibanjem plač obravnavajo priporočila za posamezne države v okviru procesa evropskega semestra.

Informacije o pogojih za zaposlitev in zaščiti v primeru odpustitve

a. Delavci imajo pravico, da so ob nastopu zaposlitve pisno obveščeni o svojih pravicah in dolžnostih, ki izhajajo iz zaposlitvenega razmerja, vključno o poskusni dobi.

b. Pred odpustitvijo imajo delavci pravico, da so obveščeni o razlogih in da se jim določi razumno dolg odpovedni rok. Imajo pravico do dostopa do učinkovitega in nepristranskega reševanja sporov ter, v primeru neupravičene odpustitve, do odškodnine, vključno s primernim nadomestilom.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 27 Listine daje vsakemu delavcu pravico, da se mu na ustreznih ravneh pravočasno zagotovijo informacije in možnost posvetovanja v primerih in pod pogoji, določenimi s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji. Člen 30 Listine določa pravico vsakega delavca do varstva pred neupravičeno odpustitvijo v skladu s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji. Člen 47 Listine jamči vsakomur, ki so mu kršene pravice in svoboščine, zagotovljene s pravom Unije, pravico do učinkovitega pravnega sredstva.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic na področju delovnih pogojev, varstva delavcev v primeru prenehanja pogodbe o zaposlitvi ter obveščanja delavcev in posvetovanja z njimi. Direktive, sprejete na podlagi člena 153 PDEU, se izogibajo uvajanju upravnih, finančnih in zakonskih omejitev, ki bi lahko zavirale ustanavljanje in razvoj malih in srednjih podjetij.

c) Obstoječi ukrepi

Direktiva Sveta 91/533/EGS⁵⁶ (direktiva o pisnem obveščanju) delavcem daje pravico, da so najpozneje dva meseca po začetku zaposlitve pisno seznanjeni z bistvenimi sestavinami svojega delovnega razmerja. Direktiva ne vsebuje posebnih obveznosti v zvezi s poskusnimi dobami. Direktiva o pisnem obveščanju določa, da mora delodajalec zaposlenega obvestiti o dolžini odpovednega roka, ki se upošteva, če pogodba o zaposlitvi ali delovno razmerje preneha, ali če tega ni mogoče določiti takrat, ko se informacija daje, o načinu za določanje odpovednega roka.

Direktiva 2001/23/ES⁵⁷, ki ureja pravice delavcev v primeru prenosa podjetij, določa, da prenos podjetja sam po sebi ne daje veljavne podlage za odpuščanje. Direktiva Sveta 92/85/EGS⁵⁸ o varstvu

⁵⁶ Direktiva Sveta 91/533/EGS z dne 14. oktobra 1991 o obveznosti delodajalca, da zaposlene obvesti o pogojih, ki se nanašajo na pogodbo o zaposlitvi ali delovno razmerje (UL L 288, 18.10.1991, str. 32).

⁵⁷ Direktiva Sveta 2001/23/ES z dne 12. marca 2001 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z ohranjanjem pravic delavcev v primeru prenosa podjetij, obratov ali delov podjetij ali obratov (UL L 82, 22.3.2001, str. 6).

⁵⁸ Direktiva Sveta 92/85/EGS z dne 19. oktobra 1992 o uvedbi ukrepov za spodbujanje izboljšav na področju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo (UL L 348, 28.11.1992, str. 1).

materinstva in revidirani okvirni sporazum o starševskem dopustu, sklenjen med socialnimi partnerji (BusinessEurope, UEAPME, CEEP in ETUC) – priložen k Direktivi Sveta 2010/18/EU⁵⁹ – zagotavljata ženskam med nosečnostjo in staršem med očetovskim ali posvojiteljskim dopustom posebno varstvo pred odpuščanjem. Direktiva Sveta 2000/78/ES⁶⁰ (direktiva o enakosti pri zaposlovanju) o enakem obravnavanju pri zaposlovanju in delu varuje delavce pred odpuščanjem iz prepovedanega razloga za diskriminacijo, vključno s povračilnimi ukrepi. Varstvo pred odpuščanjem in neugodnim obravnavanjem zagotavlja tudi pravo EU z direktivo o delu s krajšim delovnim časom⁶¹, direktivo o enakosti spolov⁶², direktivo o enakem obravnavanju moških in žensk, ki opravljajo samostojno dejavnost⁶³, in direktivo o starševskem dopustu⁶⁴, poleg tega pa ga krepi sodna praksa Sodišča Evropske unije.

Direktiva Sveta 98/59/ES⁶⁵ o kolektivnih odpustih določa, da morajo delodajalci pred kolektivnim odpustom obvestiti predstavnike delavcev in se z njimi posvetovati ter s tem seznaniti javne organe.

Namen Priporočila Sveta z dne 10. marca 2014 o okviru za kakovost pripravništev⁶⁶ je izboljšati kakovost pripravništev z zagotovitvijo kakovostnih elementov, ki se lahko neposredno prenesejo v nacionalno zakonodajo ali sporazume med socialnimi partnerji. Povezani so zlasti z učno vsebino, delovnimi razmerami in preglednostjo glede finančnih pogojev in praks zaposlovanja.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber določa, da mora biti delavec o svojih delovnih razmerah pisno obveščen *na začetku* delovnega razmerja, in ne v dveh mesecih po tem, kakor določa direktiva o pisnem obveščanju. Ker so poskusne dobe pomembne za večino delovnih razmerij, steber dodaja dolžnosti obveščanja tudi v zvezi s tem. Te spremembe bodo okrepile ozaveščenost delodajalcev in delavcev o pravicah. Poleg tega bi morale pripomoči k zmanjševanju neprijavljenega dela.

⁵⁹ Direktiva Sveta 2010/18/EU z dne 8. marca 2010 o izvajanju revidiranega okvirnega sporazuma o starševskem dopustu, sklenjenega med BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP in ETUC (UL L 68, 18.3.2010, str. 13).

⁶⁰ Tudi druge direktive EU proti diskriminaciji (kot je Direktiva 2006/54/ES ali Direktiva 2000/43/ES) zagotavljajo posebno varstvo pred neupravičenim odpuščanjem.

⁶¹ Direktiva Sveta 97/81/ES z dne 15. decembra 1997 o okvirnem sporazumu o delu s krajšim delovnim časom, sklenjenim med UNICE, CEEP in ETUC (UL L 14, 20.1.1998, str. 9).

⁶² Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (preoblikovano) (UL L 204, 26.7.2006, str. 23).

⁶³ Direktiva 2010/41/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 7. julija 2010 o uporabi načela enakega obravnavanja moških in žensk, ki opravljajo samostojno dejavnost (UL L 180, 15.7.2010, str. 1).

⁶⁴ Direktiva Sveta 2010/18/EU z dne 8. marca 2010 o izvajanju revidiranega okvirnega sporazuma o starševskem dopustu, sklenjenega med BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP in ETUC, ter o razveljavitvi Direktive 96/34/ES (UL L 68, 18.3.2010, str. 13).

⁶⁵ Direktiva Sveta 98/59/ES o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi s kolektivnimi odpusti (UL L 225, 12.8.1998, str. 16).

⁶⁶ Priporočilo Sveta z dne 10. marca 2014 o okviru za kakovost pripravništev (UL C 88, 27.3.2014, str. 1).

Steber presega obstoječi pravni red EU tudi z uvedbo postopkovnih in vsebinskih zaščitnih ukrepov za delavce ob odpuščanju. Pri tem je treba podati ustrezne razloge in upoštevati razumen odpovedni rok. Steber tudi določa, da bi delavci morali imeti dostop do učinkovitih in nepristranskih postopkov za reševanje sporov. Ti lahko zajemajo arbitražne postopke, postopke mediacije ali spravne postopke. Steber poleg tega uvaja pravico do ustreznega povračila škode ob neupravičeni odpustitvi, kot je vrnitev na delovno mesto ali denarna odškodnina. Za neupravičene veljajo odpustitve, s katerimi se kršijo pravila, ki veljajo za zadevno delovno razmerje.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so pristojne za prenos in izvrševanje pravil, sprejetih na ravni Unije. Ker zgoraj navedeni ukrepi Unije vsebujejo minimalne standarde, so države članice pozvane, naj za uresničevanje tega stebra ta pravila presežejo.

Poleg tega lahko države članice (če tega še niso storile) ratificirajo in uporabijo ustrezne konvencije MOD, kot so Konvencija št. 122 o politiki zaposlovanja, Konvencija št. 144 o tristranskih posvetovanjih, Konvencija št. 135 o predstavnikih delavcev in Konvencija št. 154 o spodbujanju kolektivnega pogajanja.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanja ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic začneja posvetovanje socialnih partnerjev na prvi stopnji o reviziji direktive o pisnem obveščanju⁶⁷, ki se bo nanašalo na področje uporabe direktive in razširitev „informativnega svežnja“, tudi na poskusno dobo. V okviru tega posvetovanja bodo socialni partnerji zaproseni za mnenje o tem, ali naj se navedena direktiva znatneje spremeni, tako da se uvedejo minimalne pravice delavcev, ki bi veljale za vsa delovna razmerja.

⁶⁷ C(2017) 2611.

Socialni dialog in udeležba delavcev

a. Potrebno je posvetovanje s socialnimi partnerji glede zasnove in izvajanja ekonomskih, zaposlitvenih in socialnih politik v skladu z nacionalnimi praksami. Spodbujati jih je treba k pogajanjem in sklenitvi kolektivnih pogodb v zadevah, ki jih zadevajo, ter spoštovati njihovo avtonomijo in pravico do kolektivnih ukrepov. Če je primerno, se sporazumi med socialnimi partnerji izvajajo na ravni Unije in njenih držav članic.

b. Delavcem oziroma njihovim predstavnikom je treba omogočiti pravočasno obveščanje in posvetovanje o zadevah, ki jih zadevajo, zlasti v primeru prenosa, prestrukturiranja in združitve podjetij ter kolektivnega odpuščanja.

c. Spodbuja se podpora za večjo zmogljivost socialnih partnerjev pri krepitevi socialnega dialoga.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 28 Listine določa, da imajo delavci in delodajalci ali njihove organizacije v skladu s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji pravico pogajati se in sklepati kolektivne pogodbe na ustreznih ravneh, v primeru nasprotja interesov pa do kolektivnih ukrepov za obrambo svojih interesov, vključno s stavko. Člen 27 Listine daje vsakemu delavcu pravico, da se mu na ustreznih ravneh pravočasno zagotovijo informacije in možnost posvetovanja v primerih in pod pogoji, določenimi s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

Spodbujanje dialoga med socialnimi partnerji je kot splošni cilj Unije in držav članic zajeto v členu 151 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU). V skladu s členom 153(2) PDEU je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic na področju obveščanja delavcev in posvetovanja z njimi ter zastopanja in kolektivne obrambe interesov delavcev in delodajalcev, vključno s soodločanjem. Pooblastila, dana v členu 153 PDEU, ne veljajo za plače, pravico združevanja, pravico do stavke ali pravico do izprtja. Direktive, sprejete na podlagi člena 153 PDEU, se izogibajo uvajanju upravnih, finančnih in zakonskih omejitev, ki bi lahko zavirale ustanavljanje in razvoj malih in srednjih podjetij.

c) Obstoječi ukrepi

Namen Direktive 2002/14/ES Evropskega parlamenta in Sveta⁶⁸ o obveščanju in posvetovanju z delavci (direktiva o obveščanju in posvetovanju) je zagotoviti vključitev delavcev pred odločitvijo posloводства, zlasti kadar je predvideno prestrukturiranje. Direktiva 2009/38/ES Evropskega parlamenta in Sveta o ustanovitvi Evropskega sveta delavcev⁶⁹ obravnava potrebo po primernih postopkih obveščanja in posvetovanja pri podjetjih, ki poslujejo na ravni EU, z ustanavljanjem evropskih svetov delavcev za reševanje nadnacionalnih vprašanj, ki bi lahko vplivala na delavce. Direktiva Sveta 98/59/ES⁷⁰ o kolektivnih odpustih in Direktiva Sveta 2001/23/ES⁷¹ o prenosu podjetij ne urejata le obveščanja predstavnikov delavcev in posvetovanja z njimi; zadnja na primer zagotavlja tudi varstvo pravic delavcev pri prenosu obrata z enega delodajalca na drugega.

Okvir kakovosti EU za predvidevanje sprememb in prestrukturiranje⁷² spodbuja načela in dobre prakse glede predvidevanja sprememb in upravljanja postopkov prestrukturiranja, ki se nanašajo na delodajalce, zaposlene, socialne partnerje in javne organe.

Skupna izjava o novem začetku socialnega dialoga, ki so jo podpisali predsedstvo Sveta Evropske unije, Evropska komisija in evropski socialni partnerji, poudarja pomen razvoja zmogljivosti nacionalnih socialnih partnerjev, okrepljeno vključenost socialnih partnerjev v oblikovanje politik in pripravo zakonodaje EU ter zavezo k spodbujanju medpanožnega in sektorskega socialnega dialoga, vključno z njihovimi rezultati na vseh ravneh.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber določa pravico socialnih partnerjev do vključenosti v oblikovanje in izvajanje politik zaposlovanja in socialnih politik ter podpira njihovo močnejšo vključenost v oblikovanje politik in pripravo zakonodaje ob upoštevanju raznovrstnosti nacionalnih sistemov⁷³. Njegovo uresničevanje zajema vzpostavitev ustreznega institucionalnega ali pravnega okvira na ravni Unije in nacionalni ravni, ki bi določal jasno vlogo socialnih partnerjev ne le pri posvetovanju in pripravi ustrezne zakonodaje in politik, temveč tudi pri njihovem izvajanju in izvrševanju.

Steber daje vsem delavcem v vseh sektorjih pravico, da so neposredno ali po svojih predstavnikih obveščeni in zaproseni za mnenje o zadevah, ki se nanašajo nanje, kot so prenos, prestrukturiranje in združitve podjetij ter kolektivni odpusti. Pri tem presega trenutni pravni red Unije, saj: velja ne glede

⁶⁸ Direktiva 2002/14/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. marca 2002 o določitvi splošnega okvira za obveščanje in posvetovanje z delavci v Evropski skupnosti (UL L 80, 23.3.2002, str. 29).

⁶⁹ UL L 122, 16.5.2009, str. 28.

⁷⁰ Direktiva Sveta 98/59/ES z dne 20. julija 1998 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi s kolektivnimi odpusti (UL L 225, 12.8.1998, str. 16).

⁷¹ Direktiva Sveta 2001/23/ES z dne 12. marca 2001 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z ohranjanjem pravic delavcev v primeru prenosa podjetij, obratov ali delov podjetij ali obratov (UL L 82, 22.3.2001, str. 16).

⁷² Sporočilo Komisije, Okvir kakovosti EU za predvidevanje sprememb in prestrukturiranje (COM(2013) 0882 final, 13.12.2013).

⁷³ Nov začetek socialnega dialoga – izjava predsedstva Sveta Evropske unije, Evropske komisije in evropskih socialnih partnerjev, 16. junij 2016.

na številčnost vključenega osebja; njegovo področje uporabe *ratione materiae* zajema prestrukturiranje in združitve podjetij; poleg tega pa ne gre le za pravico do obveščanja, temveč tudi do posvetovanja o vsakem takim korporacijskem dejanju, ki predvideva izmenjavo stališč in vzpostavitev usklajenega dialoga z delodajalcem. Poleg tega načelo 8b zajema vsa vprašanja, ki se nanašajo na delavce, obstoječe direktive pa vsebujejo omejen seznam tem glede vključevanja v postopke obveščanja in posvetovanja. Z navajanjem „zadev, ki jih zadevajo, zlasti (...) prenosa, prestrukturiranja in združitve podjetij ter (...) kolektivnega odpuščanja“, presega člen 27 Listine, ki daje pravico, da se zagotovijo informacije in možnost posvetovanja v primerih in pod pogoji, določenimi s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji.

Čeprav je razvoj zmogljivosti v prvi vrsti proces, ki poteka od spodaj navzgor in je odvisen od volje in prizadevanj samih socialnih partnerjev, določbe stebra poudarjajo, da lahko ob upoštevanju avtonomije socialnih partnerjev javni organi dopolnijo njihova prizadevanja. Razvoj zmogljivosti se nanaša na povečanje zastopanosti socialnih partnerjev ter krepitev njihovih operativnih, analitičnih in pravnih zmogljivosti za sodelovanje pri kolektivnih pogajanjih in prispevanje k oblikovanju politik. Ta podpora je lahko v obliki vzpostavitve ustreznega institucionalnega/pravnega okvira, ki bi določal jasno vlogo socialnih partnerjev pri oblikovanju politik in zagotovil finančno podporo.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so ob upoštevanju avtonomije socialnih partnerjev pozvane k tesnejši vključitvi socialnih partnerjev v oblikovanje in izvajanje ustreznih reform in politik ter zagotavljanju pomoči socialnim partnerjem za boljše delovanje in večjo uspešnost socialnega dialoga in odnosov med delodajalci in delojemalci na nacionalni ravni. Države članice so tudi pozvane k spodbujanju dobrih praks glede obveščanja delavcev in njihovih predstavnikov ter posvetovanja z njimi.

Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanja ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

Socialni partnerji lahko izboljšajo članstvo in zastopanost sindikatov ter združenj delodajalcev, zlasti glede zmogljivosti, da zastopajo osebe, ki opravljajo samostojno dejavnost, delavce v vseh oblikah delovnih razmerij, mlade, migrante in ženske, mikro- in mala podjetja, ter glede razvoja pravnega in tehničnega znanja in izkušenj, da se olajša njihova ustrežna vključitev v oblikovanje in izvajanje politik zaposlovanja in socialnih politik na nacionalni ravni in ravni Unije.

Socialni partnerji EU na medpanožni ravni so se v trenutnem delovnem programu za obdobje 2015–2017 zavezali k spodbujanju razvoja zmogljivosti in izboljšanju izvajanja svojih samostojnih sporazumov.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji.

Tristranski socialni vrh za rast in zaposlovanje ter makroekonomski dialog sta še naprej ključna foruma za pogovore s predstavniki socialnih partnerjev na politični ravni.

Socialni partnerji EU na medpanožni ravni so se v trenutnem delovnem programu za obdobje 2015–2017 zavezali k spodbujanju razvoja zmogljivosti in izboljšanju izvajanja svojih samostojnih sporazumov.

Komisija bo v letu 2017 objavila vrednotenje Direktive 2009/38/ES Evropskega parlamenta in Sveta o ustanovitvi Evropskega sveta delavcev ali uvedbi postopka obveščanja in posvetovanja z delavci v družbah ali povezanih družbah na območju Skupnosti po programu ustreznosti in uspešnosti predpisov. Poleg tega bo objavila smernice glede te direktive, namenjene izboljšanju njenega izvajanja in vzpostavitvi večje pravne varnosti.

Komisija bo v letu 2017 drugim institucijam Unije in socialnim partnerjem poročala o načinu uporabe dobrih praks, zbranih v *okviru kakovosti EU za predvidevanje sprememb in prestrukturiranje*⁷⁴ iz leta 2013, v državah članicah.

Unija bo še naprej spodbujala naložbe držav članic v razvoj zmogljivosti socialnih partnerjev in podpirala zagotavljanje informacij predstavnikom zaposlenih ter posvetovanje z njimi ob upoštevanju nacionalne zakonodaje, ki je prenesla direktive o obveščanju delavcev in posvetovanju z njimi, kolektivnih odpustih in evropskih svetih delavcev.

⁷⁴ COM(2013) 882 final.

Usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja

Starši in osebe, ki morajo skrbeti za druge, imajo pravico do ustreznega dopusta in prožnih ureditev dela ter dostopa do storitev oskrbe. Ženske in moški imajo enak dostop do posebnega dopusta za opravljanje obveznosti oskrbe in se jih spodbuja, da ga uporabijo uravnoteženo.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 23 Listine določa, da se mora enakost moških in žensk zagotoviti na vseh področjih, vključno z zaposlovanjem, delom in plačilom za delo. Načelo enakosti ne preprečuje ohranitve ali sprejetja ukrepov o specifičnih ugodnostih v korist nezadostno zastopanega spola. Člen 33(2) Listine določa, da ima za usklajevanje družinskega in poklicnega življenja vsakdo pravico do varstva pred odpustitvijo zaradi materinstva ter pravico do plačanega porodniškega in starševskega dopusta ob rojstvu ali posvojitvi otroka.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic, med drugim na področju varovanja zdravja in varnosti delavcev, delovnih pogojev ter enakosti moških in žensk glede priložnosti na trgu dela in obravnave pri delu. V skladu s členom 157(3) PDEU je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov za zagotovitev uporabe načela enakih možnosti in enakega obravnavanja moških in žensk glede zaposlovanja in poklica. Direktive, sprejete na podlagi člena 153 PDEU, se izogibajo uvajanju upravnih, finančnih in zakonskih omejitev, ki bi lahko zavirale ustanavljanje in razvoj malih in srednjih podjetij.

c) Obstoječi ukrepi

Direktiva Sveta 92/85/EGS⁷⁵ določa, da morajo države članice delavkam zagotoviti porodniški dopust v trajanju najmanj 14 tednov, ki mora biti plačan vsaj v višini nadomestila za odsotnost zaradi bolezni. Direktiva 2010/41/EU Evropskega parlamenta in Sveta⁷⁶ določa, da je treba samozaposlenim delavkam in zakonskim partnerkam ter življenjskim partnerkam samozaposlenih delavcev dodeliti zadostno nadomestilo za materinstvo, ki jim omogoča prekinitev poklicne dejavnosti zaradi nosečnosti ali materinstva za najmanj 14 tednov. Revidirani okvirni sporazum o starševskem dopustu, sklenjen med socialnimi partnerji (BusinessEurope, UEAPME, CEEP in ETUC) – katerega izvajanje na ravni Unije določa Direktiva Sveta 2010/18/EU⁷⁷ – daje delavcem in delavkam individualno pravico do

⁷⁵ Direktiva Sveta 92/85/EGS z dne 19. oktobra 1992 o uvedbi ukrepov za spodbujanje izboljšav na področju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo (UL L 348, 28.11.1992, str. 1).

⁷⁶ Direktiva 2010/41/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 7. julija 2010 o uporabi načela enakega obravnavanja moških in žensk, ki opravljajo samostojno dejavnost (UL L 180, 15.7.2010, str. 1).

⁷⁷ Direktiva Sveta 2010/18/EU z dne 8. marca 2010 o izvajanju revidiranega okvirnega sporazuma o starševskem dopustu, sklenjenega med BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP in ETUC (UL L 68, 18.3.2010, str. 13).

starševskega dopusta za vsaj štiri mesece, poleg tega pa morajo države članice sprejeti ukrepe, ki zagotavljajo, da lahko delavci, ki se vračajo s starševskega dopusta, zahtevajo spremembe delovnega časa in/ali vzorcev za določeno obdobje. Okvirni sporazum o delu s krajšim delovnim časom, sklenjen med UNICE, CEEP in ETUC – katerega izvajanje določa Direktiva 97/81/ES⁷⁸ – delavce, ki delajo s krajšim delovnim časom, varuje pred tem, da bi bili obravnavani manj ugodno kot delavci, zaposleni s polnim delovnim časom, in določa, da bi morali delodajalci kar najbolj upoštevati zahteve delavcev po premestitvi z dela s polnim delovnim časom na delo s krajšim delovnim časom ali obratno.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber poudarja pomen usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja pri vseh osebah, ki morajo skrbeti za druge, in daje pravice, ki so bistvene za uskladitev v današnjem delovnem okolju, kot je pravica dostopa do otroškega varstva ali dolgotrajne oskrbe. Načelo presega trenutni pravni red EU, saj daje pravice *vsem zaposlenim osebam, ki morajo skrbeti za druge*. Tako bo veljalo tudi za zaposlene osebe, ki niso starši, vendar na primer skrbijo za starejše ali invalidne družinske člane.

Poleg tega steber daje *pravico do prožnejših ureditev dela*, kot je delo na domu, prilagoditev delovnega časa ali prehod z dela s polnim delovnim časom na delo s krajšim delovnim časom in obratno. V zakonodaji Unije ta pravica trenutno obstaja le, kadar se delavec po starševskem dopustu vrne na delo.

Glede enakosti spolov steber na novo postavlja v ospredje zagotavljanje enakega dostopa do posebnih ureditev dopusta ženskam in moškim. Moške in ženske je treba spodbujati k uravnoteženi rabi teh ureditev, na primer s prilagoditvijo ravni plačila ali pogojev, povezanih s prožnostjo in neprenosljivostjo.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so pristojne za prenos in izvrševanje pravil, sprejetih na ravni Unije. Ker zgoraj navedeni ukrepi Unije vsebujejo minimalne standarde, so države članice pozvane, naj za izvajanje določb stebra ta pravila presežejo.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko v skladu s členom 155 PDEU zahtevajo izvajanje svojih sporazumov na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanjem ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

Socialni partnerji EU na medpanožni ravni so za prednostno nalogo v svojem trenutnem delovnem programu za obdobje 2015–2017 izbrali usklajevanje poklicnega, zasebnega in družinskega življenja.

⁷⁸ Direktiva Sveta 97/81/ES z dne 15. decembra 1997 o okvirnem sporazumu o delu s krajšim delovnim časom, sklenjenim med UNICE, CEEP in ETUC (UL L 14, 20.1.1998, str. 9).

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja pobudo „Nov začetek za podporo usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev“⁷⁹. Ta predlaga zakonodajne ukrepe in ukrepe na področju politik, ki bodo olajšali izrabo starševskega dopusta ženskam in moškim, uvedli očetovski in oskrbovalski dopust, spodbudili rabo prožnih ureditev dela, zagotovili več boljšega otroškega varstva in druge oskrbe ter odpravili odvračilne gospodarske dejavnike, kot so odvračilni dejavniki glede davčnih ugodnosti, ki prejemnike drugega dohodka v gospodinjstvu, ki so pogosto ženske, odvrtaajo od vstopa na trg dela.

Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (Eurofound) in Evropski inštitut za enakost spolov kot decentralizirani agenciji EU podpirata delo Komisije, držav članic in socialnih partnerjev na področju usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja, kakovosti življenja in javnih storitev.

⁷⁹ COM(2017) 252 in COM(2017) 253.

Zdravo, varno in primerno delovno okolje ter varstvo podatkov

a. Delavci imajo pravico do visoke ravni varovanja zdravja in varnosti pri delu.

b. Delavci imajo pravico do delovnega okolja, prilagojenega njihovim poklicnim potrebam, ki jim omogoča daljšo udeležbo na trgu dela.

c. Delavci imajo pravico do varovanja njihovih osebnih podatkov v okviru zaposlitve.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 31(1) Listine Evropske unije o temeljnih pravicah daje vsakemu delavcu pravico do zdravih in varnih delovnih pogojev, ki spoštujejo njegovo dostojanstvo.

Člen 8 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah daje vsakomur pravico do varstva osebnih podatkov ter določa, da ima vsakdo pravico dostopa do podatkov, zbranih o njem, in pravico zahtevati, da se ti podatki popravijo. Osebnih podatki se morajo obdelovati pošteno, za določene namene in na podlagi privolitve prizadete osebe ali na drugi legitimni podlagi, določeni z zakonom. Spoštovanje teh pravil nadzira neodvisen organ.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov, med drugim za izboljšanje zlasti delovnega okolja za varovanje zdravja in varnosti delavcev. Direktive, sprejete na podlagi člena 153 PDEU, se izogibajo uvajanju upravnih, finančnih in zakonskih omejitev, ki bi lahko zavirale ustanavljanje in razvoj malih in srednjih podjetij.

Člen 16(1) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) določa, da ima vsakdo pravico do varstva osebnih podatkov, ki se nanašajo nanj.

c) Obstoječi ukrepi

Okvirna Direktiva Sveta 89/391/EGS⁸⁰ in 23 povezanih direktiv določa minimalne zahteve za preprečevanje poklicnih tveganj, zaščito varnosti in zdravja ter odpravo tveganj in vzrokov poškodb pri delu. Ta okvirna direktiva vzpostavlja splošna načela pravnega upravljanja varnosti in zdravja, kot so odgovornost delodajalca, pravice in dolžnosti delavcev, ocena tveganja kot instrument za stalno izboljševanje procesov v podjetjih ali zastopanje delavcev. Povezane direktive prilagajajo ta glavna načela nekaterim posebnim delovnim mestom in sektorjem, posebnim tveganjem, nalogam ali kategorijam delavcev. Opredeljujejo, kako oceniti ta tveganja, in v nekaterih primerih določajo mejne vrednosti izpostavljenosti določenim snovem in kemičnim sredstvom.

Direktiva 92/85/EGS uvaja ukrepe za spodbujanje izboljšav na področju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo.

Splošna uredba o varstvu podatkov⁸¹, ki nadomešča Direktivo o varstvu podatkov⁸², državam članicam dopušča, da z zakonom ali kolektivnimi pogodbami določijo podrobnejša pravila za zagotovitev varstva pravic in svoboščin zaposlenih.

Komisija v sporočilu „Varnejše in bolj zdravo delo za vse“⁸³ poudarja potrebo po ponovni usmeritvi prizadevanj v zagotavljanje boljšega in obsežnejšega varstva, skladnosti in izvrševanja standardov na področju varnosti in zdravja pri delu v praksi. Napoveduje številne zakonodajne ukrepe za okrepitev boja proti raku, povezanemu s poklicem, in pobude za zagotavljanje podpore učinkovitemu izvajanju pravil, zlasti v mikropodjetjih in MSP. Komisija države članice in socialne partnerje poziva k medsebojnemu sodelovanju pri posodobitvi zakonodaje o varnosti in zdravju pri delu na ravni EU in nacionalni ravni ob ohranitvi ali izboljšanju varstva delavcev.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber presega trenutni pravni red EU, saj predvideva visoko raven varstva delavcev pred tveganji za zdravje in varnost pri delu. Zato poziva države članice in tudi delodajalce, da presežejo minimalne zahteve, ki jih določa trenutni pravni red EU, in da se čim bolj približajo delovnemu okolju brez nesreč in poškodb. To ne pomeni le uporabe pravil, temveč tudi oblikovanje vse boljših politik varnosti in zdravja pri delu z orodji, kot so spletna orodja, da se olajšajo ocene tveganj ter dialog z delavci in ponudniki delovnih mest, podprti s smernicami in povratnimi informacijami.

Načelo 10b uvaja dve med seboj povezani pravici: najprej presega varovanje zdravja in zagotavljanje varnosti tako, da delavcem omogoča pravico do delovnega okolja, prilagojenega njihovim posebnim poklicnim okoliščinam. Nato tudi v skladu z načelom aktivnega staranja priznava potrebo po

⁸⁰ Direktiva Sveta 89/391/EGS z dne 12. junija 1989 o uvajanju ukrepov za spodbujanje izboljšav varnosti in zdravja delavcev pri delu (UL L 183, 29.6.1989, str. 1).

⁸¹ Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov) (Besedilo velja za EGP) (UL L 119, 4.5.2016, str. 1–88).

⁸² Direktiva 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. oktobra 1995 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov.

⁸³ COM(2017) 12 final z dne 10. januarja 2017.

prilagoditvi delovnega okolja, da se delavcem omogoči trajnostna in daljša poklicna pot. Nekatere prilagoditve, na primer boljša razsvetljava pri opravljanju pisarniškega dela, so lahko potrebne zaradi starosti delavca. Poleg tega so za ohranitev zdravja in dobrega počutja starejših delavcev lahko potrebne prilagoditve, kot je gibljivejši delovni čas.

Steber uvaja tudi pravico do varstva osebnih podatkov delavcev. Obdelava osebnih podatkov, ki jo opravlja delodajalec, mora vedno temeljiti na pravni podlagi, navadno na podlagi izpolnjevanja pogodbe, skladnosti s pravno obveznostjo ali zakonitih interesov delodajalca, razen kadar nad temi interesi prevladajo interesi ali temeljne pravice delavca.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so pristojne za prenos in izvrševanje pravil, sprejetih na ravni Unije. Ker zgoraj navedeni ukrepi Unije vsebujejo minimalne zahteve, so države članice pozvane, naj za uresničevanje načela visoke ravni zdravja in varnosti pri delu ta pravila presežejo in spodbudijo dobre prakse glede aktivnega staranja na delovnem mestu.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko v skladu s členom 155 PDEU zahtevajo izvajanje svojih sporazumov na ravni Unije. Zlasti lahko spodbujajo in razvijajo skupne standarde na nacionalni ravni in ravni Unije za prilagoditev delovnih mest, da bodo omogočala aktivno staranje in medgeneracijski pristop. Evropski socialni partnerji so 8. marca 2017 podpisali samostojni sporazum o aktivnem staranju in medgeneracijskem pristopu, ki zajema tudi področje varnosti in zdravja ter ga bodo nacionalni socialni partnerji izvedli do leta 2020.

Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanja ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija je pred kratkim predlagala spremembe Direktive 2004/37/ES⁸⁴ (direktive o rakotvornih in mutagenih snoveh), katerih namen je z revidiranjem ali določitvijo zavezujočih mejnih vrednosti za poklicno izpostavljenost številnim nevarnim kemičnim snovem izboljšati varstvo več milijonov delavcev⁸⁵. Komisija bo ob posvetovanju s socialnimi partnerji še naprej predlagala nadaljnje posodobitve direktive o rakotvornih in mutagenih snoveh za uvedbo zavezujočih mejnih vrednosti za boj proti raku, povezanemu s poklicem.

Komisija bo podprla izvajanje pravnega reda EU z izboljšanjem skladnosti s pravili, zlasti v mikropodjetjih in MSP, predstavitvijo predlogov za odstranitev ali posodobitev zastarelih določb o varnosti in zdravju glede na znanstvene, tehnične in družbene spremembe. Znova bo usmerila prizadevanja v zagotavljanje boljšega varstva, skladnosti in izvrševanja v praksi, med drugim s pripravo smernic za delodajalce. Objava vodnikov o kmetijstvu, ribiških plovilih in tveganjih, povezanih z varnostjo vozil pri delu, je predvidena v letu 2017.

Komisija bo z državami članicami začela postopek medsebojnega strokovnega pregleda s posebnim ciljem zmanjšati upravno breme v nacionalni zakonodaji in hkrati ohraniti varstvo delavcev ter v sodelovanju z Evropsko agencijo za varnost in zdravje pri delu še naprej podpirala razvoj ustreznih orodij IT.

Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu bo kot ena od decentraliziranih agencij EU imela ključno vlogo pri zbiranju in razširjanju dobrih praks ter bo podprla izmenjavo izkušenj, zlasti prek kampanj za zdravo delovno okolje. Kampanja „Zdrava delovna mesta za vse generacije“ bo končana v letu 2017, v okviru nje pa bo objavljeno veliko primerov iz vse Unije. Komisija si bo leta 2018 prizadevala za okrepitev praktične uporabe ukrepov za obvladovanje tveganja, ki upošteva starost delavcev, s pripravo in razširjanjem ustreznih smernic za inšpektorje za delo. Agencija bo naslednjo kampanjo za zdravo delovno okolje začela leta 2018, v njej pa se bo v podporo prizadevanjem Komisije za boj proti raku, povezanemu s poklicem, osredotočila na nevarne snovi. Za lažjo uporabo pravil o varstvu podatkov bo Delovna skupina iz člena 29 (ki jo sestavlja 28 nacionalnih organov za varstvo podatkov) v letu 2017 izdala mnenje o obdelavi osebnih podatkov v okviru zaposlitve.

⁸⁴ Direktiva 2004/37/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o varovanju delavcev pred nevarnostmi zaradi izpostavljenosti rakotvornim ali mutagenim snovem pri delu (šesta posebna direktiva v skladu s členom 16(1) Direktive Sveta 89/391/EGS) (UL L 158, 30.4.2004, str. 50).

⁸⁵ COM(2016) 248 in COM(2017) 11.

Poglavje III – Socialna zaščita in vključevanje

Otroško varstvo in podpora za otroke

- a. Otroci imajo pravico do cenovno dostopne in kakovostne predšolske vzgoje in varstva.
 - b. Otroci imajo pravico do varstva pred revščino. Otroci iz prikrajšanih okolij imajo pravico do posebnih ukrepov za izboljšanje njihovih možnosti.
-

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 14 Listine daje vsakomur pravico do izobraževanja, vključno s pravico do brezplačnega obveznega šolanja. Člen 24(1) daje otrokom pravico do potrebnega varstva in skrbi za zagotovitev njihove dobrobiti.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic na področju boja proti socialni izključenosti in posodobitve sistemov socialne zaščite. V skladu s členom 165 PDEU je Unija pooblaščen, da prispeva k razvoju kakovostnega izobraževanja s spodbujanjem sodelovanja med državami članicami na področju politik ter po potrebi s podpiranjem in dopolnjevanjem njihovih dejavnosti. Komisija mora v skladu s členom 156 PDEU za doseganje ciljev iz člena 151 in brez poseganja v druge določbe Pogodb spodbujati sodelovanje med državami članicami in olajševati usklajevanje njihovih ukrepov na vseh področjih socialne politike iz naslova X PDEU. Člen 153(4) določa, da določbe, sprejete v skladu s členom 153 PDEU, ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne smejo bistveno poslabšati finančne uravnoteženosti teh sistemov.

c) Obstoječi ukrepi

Evropski svet je leta 2002 določil barcelonske cilje⁸⁶, da se do leta 2010 zagotovi formalno varstvo za vsaj 90 % otrok v Uniji od treh let do šoloobvezne starosti in vsaj 33 % otrok, mlajših od treh let. Ti cilji so bili potrjeni v Evropskem paktu za enakost spolov za obdobje 2011–2020.

Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020) iz leta 2009 je določil številne cilje na področju izobraževanja in usposabljanja, vključno z referenčnim merilom pri predšolski vzgoji in varstvu⁸⁷.

⁸⁶ Sklepi predsedstva, Evropski svet v Barceloni, 15. in 16. marec 2002 (SN 100/1/02 REV 1).

⁸⁷ Do leta 2020 naj bi bilo v predšolsko vzgojo vključenih vsaj 95 % otrok (od četrtega leta do šoloobvezne starosti).

Priporočilo Komisije 2008/867/ES o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela⁸⁸, navaja potrebo po dostopu do kakovostnih storitev, vključno z otroškim varstvom. Priporočilo Sveta z dne 28. junija 2011⁸⁹ o politikah za zmanjševanje osipa kot ukrep za zmanjševanje tveganja zgodnjega opuščanja šole navaja zagotavljanje visokokakovostne predšolske vzgoje in varstva.

Sporočilo Komisije⁹⁰ in Sklepi Sveta⁹¹ iz leta 2011 o predšolski vzgoji in varstvu: najboljši začetek v jutrišnjem svetu za vse naše otroke potrjuje, da predšolska vzgoja in varstvo zagotavljata potrebne temelje za vseživljenjsko učenje, vključevanje v družbo, osebni razvoj in prihodnjo zaposljivost.

Priporočilo Komisije 2013/112/EU – Vlaganje v otroke: prekinimo krog prikrajšanosti⁹² poziva države članice, da v okviru ukrepov celostnega svežnja politik na podlagi pravic otrok za izboljšanje možnosti otrok in prekinitev medgeneracijskega kroga prikrajšanosti okrepijo vlaganje v otroke s pristopom treh stebrov, ki zajema cenovno dostopne in kakovostne storitve predšolske vzgoje in varstva ter druge ukrepe za odpravo revščine otrok.

Sklepi Sveta „Odpravljanje revščine in socialne izključenosti: celostni pristop“ z dne 16. junija 2016 države članice pozivajo k obravnavi revščine otrok in spodbujanju njihove dobrobiti z večdimenzionalnimi in celostnimi strategijami v skladu s priporočilom Komisije o vlaganju v otroke.

Evropski sklad za regionalni razvoj podpira ukrepe za izboljšavo infrastrukture za predšolsko vzgojo in varstvo, Evropski socialni sklad pa podpira spodbujanje enakega dostopa do kakovostne predšolske vzgoje ter dostopa do visokokakovostnih in cenovno dostopnih storitev za otroke in družine. Program Erasmus+ omogoča strateška partnerstva in mobilnost za izboljšanje praks ter zagotavljanje podpore sodelovanju za izboljšanje politik predšolske vzgoje in varstva.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber določa, da imajo *vsi* otroci *pravico do* kakovostne predšolske vzgoje in varstva. Predšolska vzgoja in varstvo pomenita vsako ureditev, ki zagotavlja vzgojo in varstvo otrok od rojstva do šoloobvezne starosti – ne glede na okolje, financiranje, čas obratovanja ali učno vsebino – ter vključuje dnevno varstvo v centrih in družinsko dnevno varstvo, zasebno in javno financirano zagotavljanje navedenega ter predšolsko izobraževanje in izobraževanje pred osnovno šolo⁹³.

Poleg tega steber poudarja kakovostne vidike predšolske vzgoje in varstva, ki so razumljeni kot vidiki, ki so povezani z dostopom, delovno silo, učnim načrtom, spremljanjem, vrednotenjem in

⁸⁸ Priporočilo Komisije 2008/867/ES o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela (UL L 307, 18.11.2008, str. 11–14).

⁸⁹ UL C 191, 1.7.2011, str. 1.

⁹⁰ Sporočilo Komisije, Predšolska vzgoja in varstvo: Najboljši začetek v jutrišnjem svetu za vse naše otroke (COM(2011) 66 final).

⁹¹ UL C 175, 15.6.2011, str. 8.

⁹² Priporočilo Komisije 2013/112/EU, Vlaganje v otroke: prekinimo krog prikrajšanosti (UL L 59, 2.3.2013, str. 5).

⁹³ Predlog za ključna načela okvira kakovosti za predšolsko vzgojo in varstvo, poročilo Delovne skupine za predšolsko vzgojo in varstvo pod okriljem Evropske komisije (http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf).

upravljanjem. Splošno dostopna kakovostna predšolska vzgoja in varstvo sta koristna za vse otroke, zlasti pa tiste iz prikrajšanih okolij.

Določbe stebra dajejo otrokom pravico do varstva pred revščino, kar pomeni, da ima vsak otrok dostop do celovitih in celostnih ukrepov, določenih v Priporočilu Evropske komisije o vlaganju v otroke iz leta 2013. Preprečevanje revščine in socialne izključenosti je mogoče najučinkoviteje doseči z uporabo celostnih strategij. Ciljno usmerjeni ukrepi bi morali na primer zajemati dostop do ustreznih sredstev, kombinacijo prejemkov v denarju in naravi, ki otrokom omogočajo ustrezen življenjski standard, dostop do cenovno dostopnih kakovostnih storitev na področju izobraževanja, zdravja, stanovanj, pomoči družinam ter spodbujanja oskrbe, ki temelji na družini, in oskrbe v skupnosti ter pravnega varstva in podpore otrokom, da sodelujejo pri sprejemanju odločitev, ki vplivajo na njihova življenja.

Poleg tega načelo 11b daje otrokom iz prikrajšanih okolij (kot so romski otroci, otroci migrantov ali etničnih manjšin, otroci s posebnimi potrebami ali invalidni otroci, otroci v nadomestni oskrbi in otroci z ulice, otroci staršev, ki prestajajo zaporno kazen, ter otroci v gospodinjstvih, ki so bolj izpostavljeni tveganju revščine) pravico do posebnih ukrepov, in sicer do okrepljene in ciljno usmerjene podpore, da se jim zagotovi pravičen dostop do socialnih pravic in njihovo uživanje.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so odgovorne za vsebino poučevanja in organizacijo svojih izobraževalnih sistemov ter so v zvezi s tem pozvane k uresničevanju stebra, zlasti z večjo razpoložljivostjo in boljšo uporabo predšolskih vzgojno-varstvenih ustanov ter uvajanjem politik preprečevanja revščine otrok in ukrepov za spodbujanje enakih možnosti, na primer strategij na nacionalni in podnacionalni ravni, ki zajemajo cilje, kazalnike, namenska proračunska sredstva in mehanizem za spremljanje. Oblikujejo se lahko nacionalne strategije o sodelovanju otrok, ki bodo spodbujale ozaveščenost o tem, kako vključiti otroke v vse dejavnosti in odločitve, ki se nanašajo nanje.

Socialni partnerji lahko izvajanje tega stebra podprejo z zbiranjem in izmenjavo dobrih praks po vsej Uniji. Vključenost socialnih partnerjev v reševanje vprašanj, povezanih z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja, in njihova odgovornost za sisteme socialne varnosti v nekaterih državah sta pripeljali do tega, da številna podjetja že spodbujajo otroško varstvo za svoje osebe ali jim ga celo zagotavljajo. Tako imajo socialni partnerji ključno vlogo pri prepoznavanju in izmenjavi dobrih praks.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja pobudo „Nov začetek za podporo usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev“. Ta predlaga zakonodajne ukrepe in ukrepe na področju politik, ki bodo olajšali izrabo starševskega dopusta ženskam in moškim, uvedli očetovski in oskrbovalski dopust, spodbudili rabo prožnih ureditev dela, zagotovili več boljšega otroškega varstva in druge oskrbe ter odpravili odvračilne gospodarske dejavnike, kot so odvračilni dejavniki glede davčnih ugodnosti, ki prejemnike drugega dohodka v gospodinjstvu, ki so pogosto ženske, odvrtaajo od vstopa na trg dela.

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja pregled izvajanja Priporočila Komisije 2008/867/ES o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela, in Priporočila Komisije 2013/112/EU – Vlaganje v otroke: prekinimo krog prikrajšanosti.

Komisija bo nadalje podprla države članice pri zagotavljanju skupnega okvira visokokakovostne predšolske vzgoje in varstva ter okrepila prizadevanja za medsebojno učenje in opredelitev najboljših praks.

Komisija bo v letu 2017 na podlagi predloga Evropskega parlamenta začela in izvedla pripravljalni ukrep za jamstvo za otroke. Namen ukrepa je pojasniti koncept takega jamstva, njegovo izvedljivost in potencial, da prispeva k skupnemu cilju boja proti revščini otrok.

Socialna zaščita

Ne glede na vrsto ali trajanje zaposlitvenega razmerja imajo delavci ter v primerljivih pogojih tudi samozaposleni pravico do primerne socialne zaščite.

1. Trenutni pravni red Unije

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 34 Listine potrjuje spoštovanje pravice dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb, ki nudijo varstvo v primerih, kot so materinstvo, bolezen, nesreče pri delu, odvisnost ali starost ter v primeru izgube zaposlitve, v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji. Navedeni člen vsakomur, ki v Evropski uniji zakonito prebiva in spreminja prebivališče, priznava pravico do socialne varnosti in socialne pomoči v skladu s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji. Poleg tega določa pravico do socialne pomoči in pomoči pri pridobitvi stanovanj, ki naj v boju proti socialni izključenosti in revščini zagotovita dostojno življenje vsem, ki nimajo zadostnih sredstev.

Členu 35 Listine jamči pravico do preventivnega zdravstvenega varstva in zdravniške oskrbe v skladu s pogoji, ki jih določajo nacionalne zakonodaje in običaji.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

Člen 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) zakonodajalcu Unije omogoča, da na področju socialne varnosti in zaščite delavcev sprejema ukrepe, vključno z direktivami, ki določajo minimalne zahteve.

Člen 153(4) določa, da določbe, sprejete v skladu s členom 153 PDEU, ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne smejo bistveno poslabšati finančne uravnoteženosti teh sistemov. Direktive, sprejete na podlagi člena 153 PDEU, se izogibajo uvajanju upravnih, finančnih in zakonskih omejitev, ki bi lahko zavirale ustanavljanje in razvoj malih in srednjih podjetij.

V skladu s členom 156 PDEU mora Komisija spodbujati sodelovanje med državami članicami in olajševati usklajevanje njihovih ukrepov na vseh področjih socialne politike iz naslova X PDEU.

V skladu s členom 48 PDEU mora zakonodajalec Unije na področju socialne varnosti sprejeti take ukrepe, kakršni so potrebni za zagotovitev prostega gibanja delavcev in oseb, ki opravljajo samostojno dejavnost, med državami članicami.

c) Obstoječi ukrepi

Priporočilo Sveta 92/442/EGS o približevanju ciljev in politik socialne zaščite⁹⁴ obravnava socialno zavarovanje za delavce v zvezi z boleznijo, materinstvom, brezposelnostjo, nezmožnostjo za delo, starejšimi in družino.

Priporočilo Sveta 92/441/EGS o skupnih merilih v zvezi z zadostnimi sredstvi in socialno pomočjo v sistemih socialnega varstva⁹⁵ opredeljuje načela in smernice za izvajanje te pravice.

Direktiva 2010/41/EU Evropskega parlamenta in Sveta o uporabi načela enakega obravnavanja moških in žensk, ki opravljajo samostojno dejavnost⁹⁶ zagotavlja dostop do porodniškega dopusta in dajatev za materinstvo za najmanj 14 tednov. Navedena direktiva ne ureja drugih tveganj socialnega zavarovanja.

Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta⁹⁷ usklajuje pravila držav članic o socialni varnosti glede oseb v čezmejnih okoliščinah.

Uredba (EU) št. 1231/2010 Evropskega parlamenta in Sveta⁹⁸ usklajuje sisteme socialne varnosti v primeru državljanov tretjih držav in njihovih družinskih članov, ki zakonito prebivajo na ozemlju Unije in se preselijo v drugo državo članico.

Direktiva Sveta 2003/109/ES⁹⁹ o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas, skupaj z več drugimi direktivami Unije o zakoniti migraciji državljanov tretjih držav v Uniji¹⁰⁰ daje tem državljanom pravico, da so glede socialne zaščite in socialne varnosti obravnavani enako kot državljani držav gostiteljic.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber poziv iz Priporočila iz leta 1992 k nadomestnemu dohodku, ki bo ohranjal življenjski standard delavcev, spreminja v *pravico*. Določbe o socialni zaščiti veljajo za vse delavce in v primerljivih pogojih za samozaposlene, ne glede na vrsto in trajanje delovnega razmerja. Namen je zajeti vse vrste nestandardnih pogodb o opravljanju dela, ki na današnjem trgu dela vse bolj prevladujejo.

⁹⁴ Priporočilo Sveta 92/442/EGS z dne 27. julija 1992 o približevanju ciljev in politik socialne zaščite (UL L 245, 26.8.1992, str. 49).

⁹⁵ Priporočilo Sveta 92/441/EGS z dne 24. junija 1992 (UL L 245, 26.8.1992, str. 46).

⁹⁶ Direktiva 2010/41/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 7. julija 2010 o uporabi načela enakega obravnavanja moških in žensk, ki opravljajo samostojno dejavnost (UL L 180, 15.7.2010, str. 1).

⁹⁷ Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti (UL L 166, 30.4.2004, str. 1).

⁹⁸ Uredba (EU) št. 1231/2010 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. novembra 2010 o razširitvi uporabe uredb (ES) št. 883/2004 in (ES) št. 987/2009 na državljane tretjih držav, za katere se navedeni uredbi ne uporabljata le na podlagi njihovega državljanstva (UL L 344, 29.12.2010, str. 1).

⁹⁹ Direktiva Sveta 2003/109/ES z dne 25. novembra 2003 o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas (UL L 16, 23.1.2004, str. 44). Glej tudi na primer Direktivo 2011/98/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o enotnem postopku obravnavanja vloge za enotno dovoljenje za državljane tretjih držav za prebivanje in delo na ozemlju države članice ter o skupnem nizu pravic za delavce iz tretjih držav, ki zakonito prebivajo v državi članici (UL L 343, 23.12.2011, str. 1).

¹⁰⁰ Direktive o: pravici do družinskega dopusta, modri karti, enotnem dovoljenju, raziskovalcih, študentih, pogojih, ki jih morajo osebe izpolnjevati, da so upravičene do mednarodne zaščite, sezonskih delavcih in osebah, premeščenih znotraj podjetja.

Steber določa, da imajo tudi *samozaposlene osebe* dostop do socialne zaščite. S širitvijo dostopa na samozaposlene osebe načelo presega Priporočilo Sveta iz leta 1992, ki le poziva k proučitvi možnosti ustrezne socialne zaščite za samozaposlene.

Področje uporabe *ratione materiae* pravice do socialne zaščite zajema socialno pomoč in socialno varnost. Socialna varnost, ki vključuje sisteme na podlagi plačevanja prispevkov ali brez njih, je opredeljena v Uredbi (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta¹⁰¹ ter zajema naslednja področja: (a) dajatve za bolezen; (b) dajatve za materinstvo in enakovredne dajatve za očetovstvo; (c) dajatve za invalidnost; (d) dajatve za starost; (e) dajatve za preživele osebe; (f) dajatve za nesreče pri delu in poklicne bolezni; (g) pomoči ob smrti; (h) dajatve za brezposelnost; (i) dajatve pred upokojitvijo; (j) družinske dajatve.

Z zagotavljanjem dostopa do socialne zaščite v primerljivih pogojih tudi osebam, ki opravljajo samostojno dejavnost, načelo presega Direktivo 2010/41/EU, kjer je obravnavan le porodniški dopust.

Prvi in drugi del določbe o socialni zaščiti skupaj zagotavljata, da se osebam, ki so zaposlene kot delavci, in tistim, ki opravljajo samostojno dejavnost, omogoči primerljiv dostop do socialne zaščite.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Da bi se določbe stebra o socialni zaščiti lahko izvajale, so države članice pozvane, naj poleg prenosa in izvrševanja pravil, sprejetih na ravni Unije, prilagodijo svoja pravila.

Poleg tega lahko države članice (če tega še niso storile) ratificirajo in uporabijo ustrezne konvencije MOD o socialni varnosti, Evropski kodeks Sveta Evrope o socialni varnosti in spremenjeno Evropsko socialno listino ter pregledajo pridržke glede nekaterih členov spremenjene Evropske socialne listine.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpisujejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanjem ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

¹⁰¹ Uredba se uporablja tudi za posebne denarne dajatve, za katere se ne plačujejo prispevki in ki imajo značilnosti socialne varnosti in socialne pomoči.

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja posvetovanje s socialnimi partnerji na prvi stopnji o pobudi glede dostopa do socialne zaščite¹⁰², da se obravnava različen dostop do socialne zaščite, ki ga imajo delavci s standardno zaposlitvijo ter posamezniki, zaposleni na podlagi nestandardnih pogodb in v različnih oblikah samozaposlitve.

¹⁰² C(2017) 2610.

Nadomestila za primer brezposelnosti

Brezposelni imajo pravico do primerne aktivacijske podpore javnih služb za zaposlovanje za (ponovno) vključitev na trg dela ter za razumno dolgo obdobje do primernega nadomestila za brezposelnost v skladu z njihovimi prispevki in nacionalnimi pravili glede upravičenosti. Takšna nadomestila ne odvrtačajo od hitre ponovne zaposlitve.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 29 Listine vsakomur jamči pravico brezplačnega dostopa do služb za posredovanje zaposlitev. Člen 34 Listine potrjuje spoštovanje pravice dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb, ki med drugim nudijo varstvo tudi ob izgubi zaposlitve, v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji. Vsakomur, ki v Evropski uniji zakonito prebiva in spreminja prebivališče, priznava pravico do socialne varnosti in socialnega varstva v skladu s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

Evropska unija mora v skladu s členom 147 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) prispevati k visoki stopnji zaposlenosti s spodbujanjem sodelovanja med državami članicami in s podpiranjem, po potrebi tudi dopolnjevanjem, njihovega delovanja. V skladu s členom 153(2) PDEU je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov med drugim na področju vključevanja oseb, izključenih s trga dela. Ti ukrepi lahko vključujejo direktive, ki določajo minimalne zahteve. Člen 153(4) določa, da določbe, sprejete v skladu s členom 153 PDEU, ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne smejo bistveno poslabšati finančne uravnoteženosti teh sistemov. Direktive, sprejete na podlagi člena 153 PDEU, se izogibajo uvajanju upravnih, finančnih in zakonskih omejitev, ki bi lahko zavirale ustanavljanje in razvoj malih in srednjih podjetij.

c) Obstoječi ukrepi

Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta o koordinaciji sistemov socialne varnosti¹⁰³ zagotavlja popolnoma brezposelni osebi, ki izpolnjuje pogoje za upravičenost do dajatev za brezposelnost in odide v drugo državo članico, da bi si tam poiskala delo, pravico, da upravičenost do denarnih dajatev za brezposelnost ohrani še tri mesece, to obdobje pa se lahko podaljša do največ šest mesecev.

¹⁰³ Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti (UL L 166, 30.4.2004, str. 1).

Priporočilo Komisije z dne 3. oktobra 2008 o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela¹⁰⁴, določa celostno integrirano strategijo za dejavno vključevanje oseb, izključenih s trga dela, ki združuje ustrezno dohodkovno podporo, vključujoče trge dela in dostop do kakovostnih storitev.

Evropska mreža javnih zavodov za zaposlovanje (JZZ), ki je bila vzpostavljena s Sklepom št. 573/2014/EU¹⁰⁵ Evropskega parlamenta in Sveta, zagotavlja platformo za primerjavo uspešnosti JZZ na evropski ravni, prepoznavo dobrih praks in spodbujanje vzajemnega učenja, da se okrepijo storitve dejavne podpore.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber brezposelnim zagotavlja pravico do ustrezne podpore javnih služb za zaposlovanje. Taka podpora temelji na ocenjevanju, svetovanju in usmerjanju pri iskanju zaposlitve in splošneje pri odločanju o poklicni poti.

Poleg tega steber določa, da imajo brezposelni pravico do ustreznega denarnega nadomestila za brezposelnost, ki ga prejema razumno dolgo. Steber zahteva, da je raven nadomestila ustrezna glede na dohodek, ki se s tem nadomestilom nadomešča. Raven nadomestila bi morala biti taka, da spodbuja k hitri vrnitvi v zaposlitev. Nadomestilo bi se moralo izplačevati razumno dolgo: pomembno je, da se iskalcem zaposlitve omogoči dovolj časa, da si najdejo zaposlitev, ki ustreza njihovim znanjem in spretnostim, ter da ni negativnih spodbud, ki bi jih odvrčale od iskanja zaposlitve. Kljub temu bi morala biti nadomestila skladna s prispevki in nacionalnimi pravili o upravičenosti.

Ta določba zajema vse brezposelne, vključno s tistimi s kratko delovno dobo in tistimi, ki so bili prej samozaposleni. Na njeno področje uporabe *ratione materiae* spadajo denarna nadomestila za brezposelnost, za katera se plačujejo in za katera se ne plačujejo prispevki, ter pomoč za primer brezposelnosti.

Priporočilo Komisije z dne 3. oktobra 2008 o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela, že vsebuje smernice za stalno preverjanje spodbud in ovir za zaposlitev, ki izhajajo iz sistemov davkov in dajatev. Steber kot novost zahteva, da se take spodbude vključijo v zasnovano sistemov nadomestil za brezposelnost. Poleg tega nadomestila za brezposelnost povezuje s podporo, ki jo zagotavljajo javne službe za zaposlovanje.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Vsaka država članica ohrani pravico, da določi temeljna načela svojega sistema socialne varnosti. Da bi se steber lahko uresničeval, so države članice pozvane, naj poleg prenosa in izvrševanja pravil, sprejetih na ravni Unije, posodobijo svoja pravila o zagotavljanju denarnih nadomestil za brezposelnost.

¹⁰⁴ Priporočilo Komisije z dne 3. oktobra 2008 o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela (UL L 307, 18.11.2008, str. 11).

¹⁰⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0573>.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s kolektivnimi pogajanja ter sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja posvetovanje s socialnimi partnerji na prvi stopnji o pobudi glede dostopa do socialne zaščite¹⁰⁶, da se obravnava različen dostop do socialne zaščite, ki ga imajo delavci s standardno zaposlitvijo ter posamezniki, zaposleni na podlagi nestandardnih pogodb in v različnih oblikah samozaposlitve. Posvetovanje bo obravnavalo dostop do denarnega nadomestila za brezposelnost in služb za zaposlovanje.

Komisija bo še naprej podpirala pogajanja o predlogu, predstavljenem decembra 2016, za spremembo Uredbe (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta o koordinaciji sistemov socialne varnosti ter Uredbe (ES) št. 987/2009 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe (ES) št. 883/2004¹⁰⁷. S tem predlogom se najkrajše obdobje, za katero lahko brezposelna oseba med iskanjem zaposlitve v drugi državi članici zahteva denarno nadomestilo za brezposelnost, podaljša s treh mesecev na šest.

Evropska mreža javnih zavodov za zaposlovanje (mreža JZZ) izvaja projekt primerjalnega učenja, ki je namenjen izboljšanju uspešnosti javnih zavodov za zaposlovanje, ter vzpostavlja povezavo med primerjalnimi analizami na podlagi kazalnikov in vzajemnim učenjem za boljšo obravnavo dejavne podpore iskalcem zaposlitve.

¹⁰⁶ C(2017) 2610.

¹⁰⁷ COM(2016) 815 final, 13.12.2016.

Minimalni dohodek

Vsakdo brez zadostnih sredstev ima pravico do primerne minimalnega dohodka, ki zagotavlja dostojno življenje v vseh obdobjih ter učinkovit dostop do potrebnega blaga in storitev. Za tiste, ki so delovno sposobni, bi se moral minimalni dohodek kombinirati s pobudami za (ponovno) vključitev na trg dela.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 34(3) Listine potrjuje priznavanje in spoštovanje pravice med drugim do socialne pomoči, ki naj zagotovi dostojno življenje vsem, ki nimajo zadostnih sredstev, v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic na področju vključevanja oseb, izključenih s trga dela. Člen 153(4) določa, da določbe, sprejete v skladu s členom 153 PDEU, ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne smejo bistveno poslabšati finančne uravnoteženosti teh sistemov. V skladu s členom 156 PDEU mora Komisija spodbujati sodelovanje med državami članicami in olajševati usklajevanje njihovih ukrepov na vseh področjih socialne politike iz naslova X PDEU.

c) Obstoječi ukrepi

Priporočilo Sveta 92/441/EGS z dne 24. junija 1992 o skupnih merilih v zvezi z zadostnimi sredstvi in socialno pomočjo v sistemih socialnega varstva (splošno znano kot „priporočilo o minimalnem dohodku“)¹⁰⁸ poziva države članice, naj priznajo pravico do socialne pomoči, ter določa načela in smernice za uresničevanje te pravice.

Priporočilo Komisije 2008/867/ES o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela¹⁰⁹, poziva države članice, naj ustrezno dohodkovno podporo, dostop do kakovostnih storitev in ukrepe za vključujoč trg dela združijo v celostno integrirano strategijo za dejavno vključevanje. Države članice so k temu znova pozvane v Priporočilu Sveta z dne 15. februarja 2016 o vključevanju dolgotrajno brezposelnih na trg dela¹¹⁰.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

¹⁰⁸ Priporočilo Sveta 92/441/EGS z dne 24. junija 1992 (UL L 245, 26.8.1992, str. 46).

¹⁰⁹ Priporočilo Komisije 2008/867/ES z dne 3. oktobra 2008 o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela (UL L 307, 18.11.2008, str. 11), ki ga je Svet Evropske unije potrdil 17. decembra 2008.

¹¹⁰ Priporočilo Sveta z dne 15. februarja 2016 (UL C 67, 20.2.2016, str. 1).

Steber za vsakogar, ki nima zadostnih sredstev, določa pravico dostopa do minimalnega dohodka. Pri delovno sposobnih osebah bi bilo treba minimalni dohodek kombinirati s spodbudami za (ponovno) vključevanje na trg dela. Steber presega Priporočilo iz leta 1992 o minimalnem dohodku, saj izrecno določa pravico do minimalnega dohodka, ki zagotavlja dostojno življenje. Koncept „minimalnega dohodka“, ki kaže na posebno obliko prejemka, je prvič uporabljen izrecno in nadomešča splošnejše izraze, kot sta „socialna pomoč“ ali „zadostna sredstva“.

Namen minimalnega dohodka je preprečiti obubožanost ljudi, ki niso upravičeni do prejemkov socialnega zavarovanja ali jim je pravica do takih prejemkov prenehala, s čimer prispeva k boju proti revščini in socialni izključenosti. Ti prejemki bi morali v povezavi z učinkovitim dostopom do podpornih storitev tudi zagotavljati dostojno življenje v vseh obdobjih življenja. Zanje se ne plačujejo prispevki, so univerzalni in temeljijo na merjenju premoženjskega stanja. Osebe, ki prejemajo minimalni dohodek, morajo biti na voljo za delo ali sodelovati v skupnostnih dejavnostih, če so za to sposobne.

Pri zagotavljanju spodbud za delo je pomembno, da je zasnova minimalnega dohodka skladna z drugimi prejemki in da se ohranijo finančne spodbude za iskanje zaposlitve, s čimer se prepreči, da bi upravičenci do minimalnega dohodka ostali ujeti v neaktivnosti. Take spodbude so lahko v obliki zahteve, da mora oseba, ki prejema minimalni dohodek, uporabljati storitve iskanja zaposlitve, ki lahko skupaj z drugimi podpornimi storitvami spodbujajo ponovno vključevanje na trg dela.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so odgovorne za izvajanje smernic in priporočil o socialni zaščiti, sprejetih na ravni Unije. Države članice so za uresničevanje tega načela pozvane, naj posodobijo in razširijo svoje prakse oblikovanja in izplačevanja minimalnega dohodka.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Učinkovita ureditev sistemov minimalnega dohodka na nacionalni ravni se spodbuja v priporočilih za posamezne države v okviru procesa evropskega semestra za usklajevanje ekonomskih politik, h kateremu prispeva Odbor za socialno zaščito. Usklajevanje politik in spremljanje napredka držav članic se zagotavljata z odprto metodo koordinacije v Odboru za socialno zaščito. Finančni instrumenti Evropske unije in zlasti Evropski socialni sklad imajo pomembno vlogo pri podpiranju razvoja koncepta minimalnega dohodka.

Komisija podpira države članice pri izboljševanju njihovih sistemov minimalnega dohodka prek evropske mreže za minimalni dohodek¹¹¹, osredotočene na spodbujanje ustreznih in dostopnih sistemov minimalnega dohodka ter razširjanje metodologije za meddržavno primerljive referenčne proračune v državah članicah.

¹¹¹ <https://emin-eu.net/what-is-emin/>.

Dohodki in pokojnine za starejše

a. Upokojeni delavci in samozaposleni imajo pravico do pokojnine, ki ustreza njihovim prispevkom in zagotavlja primeren dohodek. Ženske in moški imajo enake možnosti za pridobitev pokojninskih pravic.

b. Vsi starejši imajo pravico do sredstev, ki jim zagotavljajo dostojno življenje.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 25 Listine potrjuje priznavanje in spoštovanje pravice starejših do dostojnega in samostojnega življenja. Člen 34 Listine potrjuje spoštovanje pravice dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb, ki nudijo varstvo med drugim v primerih, kot sta odvisnost ali starost, v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji, ter pravice do dajatev socialne varnosti in socialnih služb v starosti. Člen 23 Listine zagotavlja enakost med moškimi in ženskami na vseh področjih.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

Člen 151 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) potrjuje, da je eden od ciljev Unije in držav članic spodbujanje ustrezne socialne zaščite. V skladu s členom 153(2) PDEU je Unija pooblaščenca za sprejemanje ukrepov na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev. Člen 153(4) določa, da določbe, sprejete v skladu s členom 153 PDEU, ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne smejo bistveno poslabšati finančne uravnoteženosti teh sistemov. V skladu s členom 156 PDEU je Komisija pooblaščenca za spodbujanje sodelovanja med državami članicami in olajševanje usklajevanja njihovih ukrepov na vseh področjih socialne politike, tudi na področju socialne varnosti.

V skladu s členom 19 PDEU je zakonodajalec Unije pooblaščen za sprejemanje ustreznih ukrepov za boj proti diskriminaciji, vključno z diskriminacijo na podlagi spola. V skladu s členom 157(3) PDEU je zakonodajalec Unije pooblaščen za sprejemanje ukrepov za zagotovitev uporabe načela enakih možnosti in enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu.

c) Obstoječi ukrepi

Uporabljajo se številne direktive, s katerimi se izvaja načelo enakega obravnavanja moških in žensk, med drugim v zvezi s pokojninami, kar zajema zakonske pokojninske sisteme, poklicne in osebne pokojnine¹¹².

Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta o koordinaciji sistemov socialne varnosti¹¹³ določa seštevanje zavarovalnih dob in pravico do izvoza pokojnin za upokojene, ki so delali v drugi državi članici Unije.

Unija je sprejela tudi direktive v zvezi s pokojninskimi načrti poklicnega zavarovanja, zlasti v čezmejnih primerih¹¹⁴.

Priporočilo Sveta 92/442/EGS o približevanju ciljev in politik socialne zaščite¹¹⁵ obravnava socialno zavarovanje za delavce v zvezi z boleznijo, materinstvom, brezposelnostjo in nezmožnostjo za delo, življenjski minimum za starejše ter socialno zaščito za družino.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber poziva k ustreznim pokojninam za delavce in samozaposlene. S tem ko zajema tudi samozaposlene, presega obstoječi pravni red EU. Poleg tega poziva k enakim možnostim za ženske in moške pri pridobivanju starostne pokojnine. Trenutno prejemajo ženske nižje pokojnine kakor moški predvsem zato, ker na njihove pretekle prispevke vplivajo nižja plača, pogostejše zaposlitve s krajšim delovnim časom in krajša, večkrat prekinjena poklicna pot, povezana z obveznostmi oskrbe. Za zagotavljanje enakih možnosti pri pridobivanju pravice do starostnega dohodka so zato skupaj z ukrepi na trgu dela ter ukrepi za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja potrebni enake upokojitvene starosti in ustrezno priznanje pokojninskih pravic za obdobja oskrbe. Steber presega Priporočilo iz leta 1992, saj poziva k enakim možnostim za ženske in moške pri pridobivanju pokojninskih pravic.

Steber poziva k zagotavljanju primerne dohodka v starosti ne glede na vrsto pokojninskega sistema. Zajema torej vse tri stebre pokojninskega sistema. Ob državnih pokojninskih sistemih postajajo vse pomembnejši naložbeni sistemi dodatnega pokojninskega zavarovanja. Pomemben

¹¹² Direktiva 79/7/EGS o postopnem izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti (UL L 6, 10.1.1979, str. 24), Direktiva 2006/54/ES o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (UL L 2004, 26.7.2006, str. 23), Direktiva 2004/113/ES o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi (UL L 273, 21.12.2004, str. 37).

¹¹³ Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti (UL L 166, 30.4.2004, str. 1).

¹¹⁴ Direktiva Sveta 98/49/ES z dne 29. junija 1998 o zaščiti pravic iz dodatnega pokojninskega zavarovanja zaposlenih in samozaposlenih oseb, ki se gibljejo v Skupnosti (UL L 209, 25.7.1998, str. 46), Direktiva 2014/50/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o minimalnih zahtevah za povečanje mobilnosti delavcev med državami članicami z izboljšanjem pridobivanja in ohranjanja pravic iz dodatnega pokojninskega zavarovanja (UL L 128, 30.4.2014, str. 1), Direktiva (EU) 2016/2341 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. decembra 2016 o dejavnostih in nadzoru institucij za poklicno pokojninsko zavarovanje (UL L 354, 23.12.2016, str. 37).

¹¹⁵ Priporočilo Sveta 92/442/EGS z dne 27. julija 1992 o približevanju ciljev in politik socialne zaščite (UL L 245, 26.8.1992, str. 49).

spremljajoč ukrep je olajševanje in spodbujanje vseživljenjskega varčevanja za upokojitev, vključno z davčnimi spodbudami.

Določbe stebra se nanašajo na dohodkovno podporo za starejše ne glede na njeno obliko. Namenjene so preprečevanju revščine v starosti in vzdrževanju življenjskega standarda upokojencev. Priporočilo iz leta 1992 o približevanju ciljev in politik socialne zaščite obravnava zaščito pred revščino in vzdrževanje dohodka. Vendar to načelo vzpostavlja višje standarde, saj govori o *pravici do pokojnine*, ki zagotavlja primeren dohodek.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice ohranijo pravico, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti. Da bi se to načelo lahko uresničevalo, so pozvane, naj poleg prenosa in izvrševanja pravil, sprejetih na ravni Unije, prilagodijo svoja pravila.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja posvetovanje s socialnimi partnerji na prvi stopnji o pobudi glede dostopa do socialne zaščite¹¹⁶, da se obravnava različen dostop do socialne zaščite, ki ga imajo delavci s standardno zaposlitvijo ter posamezniki, zaposleni na podlagi nestandardnih pogodb in v različnih oblikah samozaposlitve. Posvetovanje bo obravnavalo poklicne pravice ter načine za ustvarjanje prenosljivih in preglednih pravic ob zamenjavi delodajalca, spremembi vrste pogodbe ali prehodu na samozaposlitev.

Čeprav so javni pokojninski sistemi nepogrešljivi za zagotavljanje dohodkovne podpore v starosti, lahko k ustreznejši zaščiti dohodkov prispevajo tudi sistemi dodatnega pokojninskega zavarovanja. Komisija se je v svojem Akcijskem načrtu o oblikovanju unije kapitalskih trgov z dne 30. septembra 2015 zavezala, da bo proučila načine za povečanje možnosti za pokojninsko varčevanje in vzpostavila trg EU za osebne pokojnine. V pripravi je zakonodajna pobuda za oblikovanje vseevropskih osebnih pokojnin poleg domačih sistemov osebnih pokojnin.

¹¹⁶ C(2017) 2610.

Zdravstveno varstvo

Vsakdo ima pravico do pravočasnega dostopa do kakovostnega preventivnega in kurativnega zdravstvenega varstva.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Listina v členu 35 vsakomur priznava pravico do zdravniške oskrbe in preventivnega zdravstvenega varstva pod pogoji, določenimi v nacionalnih zakonodajah in običajih.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščenca za sprejemanje ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev.

Člen 153(4) določa, da določbe, sprejete v skladu s členom 153 PDEU, ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne smejo bistveno poslabšati finančne uravnoveženosti teh sistemov.

V skladu s členom 168(2) PDEU mora Unija spodbujati sodelovanje med državami članicami na področju zdravja ljudi in po potrebi podpirati njihove ukrepe. Komisija lahko v tesni povezavi z državami članicami daje koristne pobude za pospeševanje usklajevanja med državami članicami na tem področju, zlasti pobude, namenjene oblikovanju smernic in kazalnikov, organizaciji izmenjave najboljših praks ter pripravi elementov, potrebnih za redno spremljanje in presojo. Člen 168(1) in (7) PDEU določa, da mora dejavnost Unije dopolnjevati nacionalne politike in upoštevati odgovornost držav članic ter biti usmerjena k izboljševanju javnega zdravja, preprečevanju telesnih in duševnih obolenj in bolezni ter odpravljanju vzrokov, ki ogrožajo zdravje ljudi.

V skladu s členom 48 PDEU zakonodajalec Unije na področju socialne varnosti sprejme takšne ukrepe, kakršni so potrebni za zagotovitev prostega gibanja delavcev med državami članicami.

c) Obstoječi ukrepi

Zakonodaja EU o farmacevtskih izdelkih¹¹⁷ in snoveh človeškega izvora¹¹⁸ določa skupne standarde glede dostopnosti, kakovosti in varnosti teh izdelkov na notranjem trgu EU.

¹¹⁷ Direktiva 2001/83/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 6. novembra 2001 o zakoniku Skupnosti o zdravilih za uporabo v humani medicini; Uredba (ES) št. 726/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 31. marca 2004 o postopkih Skupnosti za pridobitev dovoljenja za promet in nadzor zdravil za humano in veterinarsko uporabo ter o ustanovitvi Evropske agencije za zdravila (prečiščeno besedilo: 5.6.2013).

¹¹⁸ https://ec.europa.eu/health/blood_tissues_organ/policy_en.

Priporočilo Sveta 92/442/EGS¹¹⁹ države članice med drugim poziva, naj pod pogoji, ki jih določi vsaka država članica, vsem osebam, ki zakonito prebivajo na njihovem ozemlju, zagotovijo dostop do potrebnega zdravstvenega varstva in ukrepov za preprečevanje bolezni.

Priporočilo Sveta z dne 9. junija 2009¹²⁰ določa sodelovanje pri varnosti pacientov in s tem povezane standarde, vključno s preprečevanjem in obvladovanjem okužb, povezanih z zdravstveno oskrbo.

Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta o koordinaciji sistemov socialne varnosti¹²¹ med drugim ureja dostop do zdravstvenega varstva za mobilne državljane. Poleg tega Direktiva 2011/24/EU Evropskega parlamenta in Sveta¹²² določa pravila, namenjena olajšanju prejemanja čezmejnega zdravstvenega varstva v Uniji.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber določa splošno pravico dostopa do kakovostnega preventivnega zdravstvenega varstva in zdravljenja. Presega člen 35 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, saj zahteva pravočasen dostop do zdravstvenega varstva in določa, da mora biti to cenovno dostopno in kakovostno.

Pravočasen dostop pomeni, da je vsakomur omogočen dostop do zdravstvenega varstva, kadar koli ga potrebuje. Za uresničevanje tega načela morajo biti ustanove zdravstvenega varstva in zdravstveni delavci enakomerno geografsko razpršeni in izvajati se morajo politike za skrajševanje dolgih čakalnih dob.

Cenovno dostopno zdravstveno varstvo pomeni, da z njim povezani stroški ljudem ne bi smeli preprečevati, da ga uporabljajo, kadar ga potrebujejo.

Določba stebra o zdravstvu vključuje pravico do kakovostnega zdravstvenega varstva, kar pomeni, da mora biti to relevantno, primerno, varno in učinkovito.

Preventivno in kurativno zdravstveno varstvo pomeni dostop do zdravljenja in javnih zdravstvenih storitev, vključno s spodbujanjem zdravja in preprečevanjem bolezni.

¹¹⁹ Priporočilo Sveta 92/442/EGS z dne 27. julija 1992 o približevanju ciljev in politik socialne zaščite (UL L 245, 26.8.1992, str. 49).

¹²⁰ Priporočilo Sveta z dne 9. junija 2009 o varnosti pacientov, vključno s preprečevanjem in obvladovanjem okužb, povezanih z zdravstveno oskrbo (UL C 151, 3.7.2009).

¹²¹ Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti (UL L 166, 30.4.2004, str. 1).

¹²² Direktiva 2011/24/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 9. marca 2011 o uveljavljanju pravic pacientov pri čezmejnem zdravstvenem varstvu (UL L 88, 4.4.2011, str. 45–65).

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so odgovorne za določitev svoje zdravstvene politike ter organizacijo in izvajanje zdravstvenih storitev in zdravstvene oskrbe ter ohranijo pravico, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti. Da bi se to načelo lahko uresničevalo, so pozvane, naj poleg prenosa in izvrševanja pravil, sprejetih na ravni Unije, prilagodijo svoja pravila.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Direktiva 2011/24/EU vzpostavlja sodelovanje med zdravstvenimi sistemi držav članic pri obravnavanju skupnih izzivov, kot je dostop do zdravstvenega varstva, zlasti prek nedavno uvedenih evropskih referenčnih mrež, sodelovanje pri ocenjevanju zdravstvene tehnologije ter sodelovanje v mreži e-zdravje in na enotnem digitalnem trgu.

Vključevanje invalidov

Invalidi imajo pravico do dohodkovne podpore, ki zagotavlja dostojno življenje, storitev, ki jim omogočajo udeležbo na trgu dela in v družbi, ter delovnega okolja, prilagojenega njihovim potrebam.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 21 Listine med drugim prepoveduje vsakršno diskriminacijo na podlagi invalidnosti. Člen 26 Listine priznava pravico invalidov do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne vključenosti ter sodelovanja v življenju skupnosti. Člen 34 Listine priznava pravico dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb v primerih, kot sta odvisnost ali izguba zaposlitve.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 19 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ustreznih ukrepov za boj proti diskriminaciji, tudi diskriminaciji na podlagi invalidnosti.

V skladu s členom 153 PDEU je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov (vključno z direktivami, ki določajo minimalne zahteve), ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic, med drugim na področjih, kot so izboljšanje delovnega okolja za varovanje zdravja in varnosti delavcev, delovni pogoji, socialna varnost in socialna zaščita delavcev ter vključevanje oseb, izključenih s trga dela. Na podlagi člena 153 PDEU je Unija pooblaščen tudi za podpiranje in dopolnjevanje dejavnosti držav članic na področju boja proti socialni izključenosti.

c) Obstoječi ukrepi

EU je pogodbenica Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov¹²³, mednarodnega pravno zavezujočega instrumenta, ki določa minimalne standarde za pravice invalidov. Med pogodbenicami konvencije je tudi 27 držav članic Unije¹²⁴. Konvencija od svojih podpisnic zahteva, da sprejmejo vse ustrezne ukrepe za uresničevanje pravic, ki jih priznava, vključno s pravico invalidov do dela, kot jo imajo drugi, do ustrezne življenjske ravni, do samostojnega življenja in vključenosti v skupnost.

Direktiva Sveta 2000/78/ES¹²⁵ (direktiva o enakosti pri zaposlovanju) prepoveduje diskriminacijo, vključno z diskriminacijo zaradi hendikepiranosti, pri dostopu do zaposlitve, samozaposlitve, dela in poklicnega usposabljanja. Od delodajalcev zahteva, da zagotovijo razumne prilagoditve, kar pomeni, da sprejmejo ustrezne ukrepe, če so v konkretnem primeru potrebni, s katerimi se invalidni osebi omogoči dostop do zaposlitve, sodelovanje ali napredovanje pri delu ali usposabljanje, če taki ukrepi ne povzročijo nesorazmerne obremenitve delodajalca.

¹²³ Sklep Sveta z dne 26. novembra 2009 o sklenitvi Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov s strani Evropske skupnosti (UL L 23, 27.1.2010, str. 35).

¹²⁴ Razen Irske, ki zaključuje proces ratifikacije.

¹²⁵ Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (UL L 303, 2.12.2000, str. 16).

Ključni elementi Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov so upoštevani v Evropski strategiji o invalidnosti za obdobje 2010–2020¹²⁶, s katero Komisija spodbuja sodelovanje invalidov v družbi in na trgu dela, dostojne življenjske pogoje in socialno vključenost. Poleg tega so določbe glede invalidov vključene v sektorsko zakonodajo Unije, na primer na področju prometa, telekomunikacij, varstva potrošnikov, državnih pomoči, javnih naročil ali zdravja in varnosti.

Komisija tudi spodbuja države članice, da osebam s posebnimi potrebami zagotavljajo podporo v okviru splošnega izobraževalnega sistema, kar počne predvsem prek Evropske agencije za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje, ustanovljene leta 1996. Agencija podpira reforme na nacionalni ravni z dolgoročnim sodelovanjem ter izmenjavo strokovnega znanja in izkušenj, pri čemer prostovoljno neposredno sodeluje z ministrstvi za izobraževanje. S svojimi pregledi pomaga državam članicam, da dosežejo mednarodne standarde, določene v Konvenciji Združenih narodov o pravicah invalidov, zlasti v členu 24. Komisija s financiranjem v okviru programa Erasmus+ podpira tudi konkretne projekte za spodbujanje inkluzivnega izobraževanja.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber upošteva celostni pristop k invalidnosti, ki temelji na človekovih pravicah, vsebovan v Konvenciji Združenih narodov o pravicah invalidov, in sicer na podlagi spoštovanja *dostojanstva*, osebne samostojnosti in neodvisnosti invalidov, njihovega polnega in učinkovitega *sodelovanja* v družbi in enakopravni vključenosti vanjo ter enakosti možnosti.

Steber poudarja pravico do *dohodkovne podpore* kot enega od elementov socialne zaščite, do *storitev*, ki invalidom omogočajo sodelovanje na trgu dela in v družbi, ter do *prilagojenega delovnega okolja*, ki so ključni ukrepi za zagotavljanje, da imajo invalidi dostop do drugih pravic, določenih v načelih stebra, ter da sta jim na delu in v družbi zagotovljeni popolna enakost in vključenost. To načelo določa potrebno kombinacijo medsebojno dopolnjujočih se teh ukrepov, s čimer presega obstoječi pravni red EU.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice so odgovorne za prenos in izvrševanje pravil, sprejetih na ravni Unije. Države članice, ki so ratificirale Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov, so odgovorne za njeno celovito izvajanje v zadevah, ki so v njihovi pristojnosti. Zgoraj navedeni ukrepi Unije vsebujejo minimalne standarde in države članice so pozvane, naj za uresničevanje tega načela ta pravila presežejo, med drugim tako, da sprejemajo pozitivne ukrepe, s katerimi se invalidom zagotavlja vključenost enako kot drugim. Pri tem bi se morale države članice temeljito posvetovati z invalidi in jih dejavno vključiti.

¹²⁶ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Evropska strategija o invalidnosti za obdobje 2010–2020: Obnovljena zaveza za Evropo brez ovir (COM(2010) 636 final).

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija še naprej podpira pogajanja za sprejetje predlaganega evropskega akta o dostopnosti¹²⁷, katerega cilj je zagotoviti dostopnost nekaterih proizvodov in storitev na notranjem trgu ter tako invalidom omogočiti zaposlitev in sodelovanje v družbi enako kot drugim.

Komisija bo kot kontaktna točka za izvajanje Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov zadeve v zvezi z invalidnostjo še naprej vključevala v vse ustrezne politike in zakonodajo Unije, med drugim tudi na vsa zadevna področja evropskega stebra socialnih pravic.

Komisija bo poleg tega še naprej podpirala pogajanja, da zakonodajalec Unije sprejme njen predlog direktive Sveta, s katero se bo varstvo pred diskriminacijo, med drugim na podlagi invalidnosti¹²⁸, razširilo na socialno zaščito, vključno s socialno varnostjo in zdravstvom, izobraževanje, socialne ugodnosti ter dostop do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti, vključno s stanovanji.

¹²⁷ Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic v zvezi z zahtevami glede dostopnosti proizvodov in storitev (COM(2015) 615 final – 2015/0278 (COD)).

¹²⁸ Predlog direktive Sveta o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na vero ali prepričanje, invalidnost, starost ali spolno usmerjenost {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181}.

Dolgotrajna oskrba

Vsakdo ima pravico do cenovno dostopnih in kakovostnih storitev dolgotrajne oskrbe, zlasti oskrbe na domu in skupnostnih storitev.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 25 Listine priznava in spoštuje pravico starejših do dostojnega in samostojnega življenja ter sodelovanja v družbenem in kulturnem življenju. Člen 26 Listine priznava in spoštuje pravico invalidov do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne vključenosti ter sodelovanja v življenju skupnosti. Člen 34 Listine potrjuje spoštovanje pravice dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb, ki nudijo varstvo med drugim v primerih, kot so bolezen, odvisnost ali starost, v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščenca za sprejemanje ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev, boja proti socialni izključenosti in posodobitve sistemov socialne zaščite.

Člen 153(4) določa, da določbe, sprejete v skladu s členom 153 PDEU, ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne smejo bistveno poslabšati finančne uravnoteženosti teh sistemov.

c) Obstoječi ukrepi

Priporočilo Sveta 92/442/EGS o približevanju ciljev in politik socialne zaščite¹²⁹ poziva države članice, naj sprejmejo ustrezne ukrepe socialne varnosti ob upoštevanju posebnih potreb starejših, kadar so ti odvisni od oskrbe in storitev, ki jih zagotavljajo drugi. Skladno s Priporočilom Komisije 2008/867/ES o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela¹³⁰, naj bi države članice zagotavljale storitve, ki so nujne za podporo politik dejavnega in ekonomskega vključevanja, vključno s storitvami dolgotrajne oskrbe.

Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta o koordinaciji sistemov socialne varnosti¹³¹ med drugim ureja dostop do dajatev za dolgotrajno oskrbo za mobilne državljane.

¹²⁹ Priporočilo Sveta 92/442/EGS z dne 27. julija 1992 o približevanju ciljev in politik socialne zaščite (UL L 245, 26.8.1992, str. 49).

¹³⁰ Priporočilo Komisije z dne 3. oktobra 2008 o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela (2008/867/ES) (UL L 307, 18.11.2008, str. 11–14).

¹³¹ Uredba (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti (UL L 166, 30.4.2004, str. 1).

Evropski strukturni in investicijski skladi zagotavljajo državam članicam finančna sredstva za sofinanciranje naložb v socialne storitve in zdravstvo, ki spodbujajo prehod z institucionalne oskrbe v bolnišnicah in ustanovah na oskrbo, ki temelji na skupnosti, in celostne storitve. S temi sredstvi se podpira tudi razvoj storitev dolgotrajne oskrbe prek usposabljanja poklicnih oskrbovalcev.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber prvič na ravni Unije potrjuje pravico oseb, ki so odvisne od oskrbe, do storitev dolgotrajne oskrbe. Poziva h kakovostnim storitvam, ki bi slabotnim ali odvisnim osebam pomagale čim dlje ohraniti zdravstveno in funkcijsko stanje ter izboljšati samostojnost. Poleg tega steber zahteva, da so storitve oskrbe cenovno dostopne, saj lahko storitve formalne oskrbe pomenijo precejšnje finančne stroške, zaradi česar ostanejo potrebe številnih od oskrbe odvisnih oseb neizpolnjene. Medtem ko je v Listini o temeljnih pravicah navedeno, da bi morali imeti starejši pravico do dostojnega in samostojnega življenja, pa so za uveljavljanje te pravice poglavitne cenovna dostopnost, ustreznost in kakovost storitev, ki se zagotavljajo.

Steber daje prednost oskrbi na domu (ki se izvaja na domu osebe, ki potrebuje oskrbo) in skupnostnim storitvam (različnim storitvam neinstitucionalne oskrbe), zato gre še korak dlje od Priporočila Komisije iz leta 2008 o dejavnem vključevanju. Razvoj skupnostnih storitev prispeva k samostojnemu življenju oseb, potrebnih dolgotrajne oskrbe, in invalidov ter njihovemu vključevanju v skupnost¹³². Tako se na splošno upoštevajo želje oskrbe potrebnih oseb, da čim dlje ohranjajo neodvisno življenje.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice ohranijo pravico, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti. Da bi se to načelo lahko uresničevalo, so pozvane, naj poleg prenosa in izvrševanja pravil, sprejetih na ravni Unije, prilagodijo svoja pravila.

Na ravni Unije se je v skladu s členom 154 PDEU treba o mogočih pobudah na podlagi člena 153 PDEU posvetovati s socialnimi partnerji, ki lahko podpišejo sporazume, ki se v skladu s členom 155 PDEU na njihovo zahtevo lahko izvajajo na ravni Unije. Poleg tega lahko socialni partnerji zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Komisija skupaj z evropskim stebrom socialnih pravic predstavlja pobudo „Nov začetek za podporo usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev“. Ta predlaga zakonodajne ukrepe in ukrepe na področju politik, ki bodo olajšali izrabo starševskega dopusta ženskam in

¹³² V skladu s Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov.

moškim, uvedli očetovski in oskrbovalski dopust, spodbudili rabo prožnih ureditev dela ter zagotovili več boljšega otroškega varstva in druge oskrbe ter odpravili odvračilne gospodarske dejavnike, kot so odvračilni dejavniki glede davčnih ugodnosti, ki prejemnike drugega dohodka v gospodinjstvu, ki so pogosto ženske, odvrčajo od vstopa na trg dela.

Komisija še naprej podpira pogajanja o predlogu, predstavljenem decembra 2016, za spremembo Uredbe (ES) št. 883/2004 Evropskega parlamenta in Sveta o koordinaciji sistemov socialne varnosti ter Uredbe (ES) št. 987/2009 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe (ES) št. 883/2004¹³³. Namen predloga je vzpostaviti usklajeno ureditev koordinacije dajatev za dolgotrajno oskrbo v čezmejnih primerih.

¹³³ COM(2016) 815 final, 13.12.2016.

Stanovanja in pomoč za brezdomce

a. Dostop do socialnih stanovanj ali kakovostne pomoči pri pridobitvi stanovanj se zagotavlja vsem socialno ogroženim.

b. Ranljive osebe imajo pravico do primerne pomoči in zaščite pred prisilno izselitvijo.

c. Brezdomcem se zagotovijo primerna zatočišča in storitve, da se spodbudi njihovo socialno vključevanje.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 34(3) Listine potrjuje priznavanje in spoštovanje pravice med drugim do pomoči pri pridobitvi stanovanj, ki naj zagotovi dostojno življenje vsem, ki nimajo zadostnih sredstev, v skladu s pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 153(2) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) je Unija pooblaščen za sprejemanje ukrepov, ki podpirajo in dopolnjujejo dejavnosti držav članic na področju socialne varnosti in socialne zaščite delavcev, boja proti socialni izključenosti in posodobitve sistemov socialne zaščite. V skladu s členom 156 PDEU mora Komisija spodbujati sodelovanje med državami članicami in olajševati usklajevanje njihovih ukrepov na vseh področjih socialne politike iz naslova X PDEU.

Člen 153(4) določa, da določbe, sprejete v skladu s členom 153 PDEU, ne vplivajo na pravico držav članic, da določijo temeljna načela svojih sistemov socialne varnosti, in ne smejo bistveno poslabšati finančne uravnoteženosti teh sistemov.

c) Obstoječi ukrepi

Skladno s Priporočilom Komisije 2008/867/ES o dejavnem vključevanju oseb, izključenih s trga dela¹³⁴, naj bi države članice zagotavljale storitve, ki so nujne za podporo politik socialnega vključevanja, kot so podpora pri pridobitvi stanovanja in socialna stanovanja. Priporočilo Komisije 2013/112/EU – Vlaganje v otroke: prekinimo krog prikrajšanosti¹³⁵ obravnava stanovanjske in življenjske razmere revnih otrok. Okvir EU za nacionalne strategije vključevanja Romov¹³⁶ priznava, da je področje stanovanj ključno področje ukrepanja za vključevanje prikrajšanih Romov. Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov priznava invalidom in njihovim družinam pravico do ustrezne življenjske ravni, kar vključuje ustrezna stanovanja, in do dostopa do javnih stanovanjskih programov. Konvencija poleg tega pogodbenice poziva, naj sprejmejo ustrezne ukrepe za zagotovitev dostopnosti stanovanj.

¹³⁴ UL L 307, 18.11.2008, str. 11.

¹³⁵ Priporočilo Komisije 2013/112/EU z dne 20. februarja 2013 – Vlaganje v otroke: prekinimo krog prikrajšanosti (UL L 59, 2.3.2013, str. 5–16).

¹³⁶ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij, Okvir EU za nacionalne strategije vključevanja Romov do leta 2020 (COM(2011) 173 final).

Glede dostopa do zatočišča zakonodaja Unije določa posebno varstvo za posebno ranljive osebe, kot so otroci brez spremstva, prosilci za azil in begunci. Direktiva 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj¹³⁷ določa zagotavljanje zatočišča ali druge ustrezne začasne nastanitve.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber prvič na ravni Unije celovito ureja različne vidike pravice do stanovanja.

Medtem ko Listina o temeljnih pravicah določa pravico do pomoči pri pridobitvi stanovanj in do dostojnega življenja za vse, ki nimajo zadostnih sredstev, načelo 19a to pravico razširi, saj navaja zagotavljanje podpore pri pridobitvi stanovanja v naravi, in sicer v obliki socialnih stanovanj. Zagotoviti je treba bodisi socialna stanovanja bodisi pomoč pri pridobitvi stanovanja: področje uporabe *ratione materiae* načela vključuje celo vrsto možnosti pri zagotavljanju podpore v zvezi s stanovanji ter zajema denimo stanovanjske dodatke, dohodkovno podporo, najemniške garancije in davčne olajšave.

Tudi osebno področje uporabe te določbe je širše kakor pri Listini, saj vključuje pomoč pri pridobitvi stanovanj za vse *socialno ogrožene osebe*, in sicer poleg tistih, ki nimajo zadostnih sredstev, tudi za osebe s posebnimi potrebami zaradi svoje invalidnosti, razpada družine ipd.

Glede pomoči ranljivim osebam v primeru izselitve steber predstavlja pomembno okrepitev pravice do stanovanja in zlasti do stanovanjske varnosti. Ranljive osebe lahko vključujejo ogrožene najemnike in tudi razlastninjene lastnike, ki jim grozi izselitev. Načelo zahteva, da se jim zagotovita pomoč in zaščita, kot so cenovno dostopno pravno zastopanje, zagovorništvo in mediacija, ali da se sprejmejo zaščitni ukrepi za zmanjšanje tveganja brezdomstva, na primer z zagotovitvijo dostopa do načrtov upravljanja dolgov. Hkrati se v upravičenih, zakonitih primerih pri načelu upoštevajo interesi najemodajalcev.

Poleg tega steber uvaja splošni dostop do ustreznih zatočišč za vse, ki ostanejo brez doma. Ustreznost stanovanj je mogoče razumeti v smislu varnosti najemnikov, cenovne primernosti, primernosti za bivanje, dostopnosti, lokacije in kulturne primernosti. Steber vzpostavlja višje standarde tudi tako, da spodbuja ponovno vključevanje brezdomcev v družbo s podpornimi socialnimi storitvami.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice

¹³⁷ Direktiva 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ (UL L 315, 14.11.2012, str. 57).

Države članice so pozvane, naj za uresničevanje tega načela sprejmejo ukrepe, zlasti nacionalne, regionalne ali lokalne ukrepe za pomoč (v denarju in v naravi) pri pridobitvi stanovanj, s katerimi naj bi spodbujal splošen in hiter dostop do zavetišča za ljudi v stiski ter povečali pokritost in zmogljivost podpornih socialnih storitev.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Reforme na področju socialnih stanovanj, dostopnost in cenovna primernost stanovanj ter učinkovitost stanovanjskih dodatkov se spremljajo in presojujejo v okviru procesa evropskega semestra. Usklajevanje politik in spremljanje napredka držav članic se zagotavljata z odprto metodo koordinacije v Odboru za socialno zaščito.

Izvajanje tega načela bo podprto s skladi Unije, vključno z Evropskim skladom za strateške naložbe pri naložbah na področju socialnih stanovanj, Evropskim skladom za regionalni razvoj pri stanovanjski infrastrukturi, Evropskim socialnim skladom pri socialnih storitvah ter Skladom za evropsko pomoč najbolj ogroženim pri zagotavljanju podpore pri preskrbi s hrano. Evropska unija finančno podpira tudi številne organizacije civilne družbe, ki delujejo na področju spodbujanja socialne vključenosti in zmanjševanja revščine, vključno z organizacijami, ki se ukvarjajo z brezdomstvom.

Dostop do osnovnih storitev

Vsakdo ima pravico dostopa do kakovostnih osnovnih storitev, vključno z vodo, higieno, energijo, prevozom, finančnimi storitvami in digitalnimi komunikacijami. Socialno ogroženim osebam so na razpolago ukrepi za pomoč pri dostopu do teh storitev.

1. Pravni red EU

a) Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Člen 36 Listine določa, da Unija priznava in spoštuje dostop do storitev splošnega gospodarskega pomena, ki je v skladu s Pogodbo o delovanju Evropske unije določen v nacionalnih zakonodajah in običajih, s čimer pospešuje socialno in teritorialno kohezijo Unije.

b) Zakonodajna pooblastila in njihove omejitve

V skladu s členom 151 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) sta med ključnimi cilji Unije in njenih držav članic zagotavljanje ustrezne socialne zaščite in boj proti izključenosti. Člen 14 PDEU določa, da morajo Unija in njene države članice v mejah svojih pristojnosti na področju uporabe Pogodbe zagotavljati, da službe splošnega gospodarskega pomena izpolnjujejo svojo nalogo. Protokol št. 26 priznava bistveno vlogo in široko diskrecijsko pravico nacionalnih, regionalnih in lokalnih organov pri zagotavljanju, naročanju in organiziranju teh storitev ter njihovo raznolikost v Uniji. Poleg tega poudarja, da so kakovost, varnost in cenovna dostopnost, enaka obravnava, splošni dostop in pravice uporabnikov skupne vrednote Unije glede storitev splošnega gospodarskega pomena. V deklaraciji 22, priloženi k Amsterdamski pogodbi, je navedeno, da morajo institucije Unije pri pripravi ukrepov na podlagi člena 114 PDEU upoštevati potrebe invalidov. Člen 106 PDEU določa, da podjetja, pooblaščenca za opravljanje storitev splošnega gospodarskega pomena, ravnajo po pravilih iz Pogodbe, zlasti pa po pravilih o konkurenci, kolikor uporaba takih pravil pravno ali dejansko ne ovira izvajanja posebnih nalog, ki so jim dodeljene.

c) Obstoječi ukrepi

Komisija je v svojem okviru kakovosti¹³⁸ na splošno že priznala pomen storitev splošnega gospodarskega pomena kot temelja evropskega socialnega modela ter izrazila zavezo glede zagotavljanja dostopa vseh državljanov do osnovnih storitev. Da bi se razjasnil pravni okvir za zagotavljanje takih storitev, je bila zakonodaja na področju državnih pomoči in javnih naročil (koncesij) poenostavljena in razjasnjena v korist javnih organov in končnih uporabnikov. Z novimi sklopi pravil sta zagotovljeni večja pravna varnost in poenostavitev za javne organe in podjetja¹³⁹.

Pri sprejemanju sektorske zakonodaje na ravni Unije sta se vedno skrbno upoštevali potreba po večji konkurenci in uporabi tržnih mehanizmov ter potreba, da imajo vsi državljani še naprej dostop do

¹³⁸ Okvir kakovosti za storitve splošnega pomena v Evropi (COM(2011) 900 final).

¹³⁹ https://ec.europa.eu/info/topics/single-market/services-general-interest_sl.

osnovnih storitev visoke kakovosti po cenah, ki so jim dostopne. To na primer velja za mrežne gospodarske panoge, ki vključujejo telekomunikacijske storitve in promet. Na področju *elektronskih komunikacij* denimo Direktiva 2002/22/ES Evropskega parlamenta in Sveta (Direktiva o univerzalnih storitvah)¹⁴⁰ zagotavlja, da liberalizacijo storitev in naraščajočo konkurenco spremlja regulativni okvir, ki zagotavlja izvajanje opredeljenega minimalnega nabora storitev za vse končne uporabnike po dostopni ceni.

Na področju *železniškega prevoza* Uredba (ES) št. 1307/2007 Evropskega parlamenta in Sveta¹⁴¹ opredeljuje, kako lahko pristojni organi ukrepajo, da bi zagotovili opravljanje storitev v splošnem interesu, ki so med drugim pogostejše, varnejše, kakovostnejše in cenejše od tistih, ki bi jih zagotovil sam trg. Uredba (EU) 2016/2338 Evropskega parlamenta in Sveta o odprtju trga za notranje storitve železniškega potniškega prevoza (obveznostih javnih storitev)¹⁴² spreminja prejšnjo uredbo o sklepanju pogodb za izvajanje javne službe na področju prevoza, tako da določa jasnejša pravila o specifikacijah za obveznosti javne službe in obseg njihove uporabe ter nov okvir, ki železniškim operaterjem zagotavlja nediskriminatoren dostop do železniškega voznega parka, kar naj bi jih spodbujalo k sodelovanju v postopkih za oddajo javnega naročila za izvajanje javne službe v železniškem prometu.

V *energetskem sektorju* je obveznost zagotavljanja univerzalne storitve vključena v Direktivo 2009/72/ES Evropskega parlamenta in Sveta (direktivo o električni energiji)¹⁴³, ki jasno določa, da bi morali imeti državljani Unije in mala podjetja, če države članice menijo, da je to primerno, koristi od obveznosti javnih storitev, zlasti glede zanesljivosti oskrbe ter preglednih, nediskriminatornih in primernih cen.

Vodna politika Unije temelji na načelu, da morajo biti storitve za rabo vode cenovno dostopne. Nacionalni organi lahko sprejmejo/izvajajo konkretne podporne ukrepe, ki ščitijo prikrajšane osebe in obravnavajo vprašanja, povezana s pomanjkanjem vode zaradi revščine (na primer s podporo za gospodinjstva z nizkimi prihodki ali z uvedbo obveznosti javne službe)¹⁴⁴.

V *finančnem sektorju* Direktiva 2014/92/EU Evropskega parlamenta in Sveta¹⁴⁵ omogoča potrošnikom v Evropi, da odprejo plačilni račun pri katerem koli ponudniku plačilnih storitev v Uniji ne glede na državo članico, v kateri imajo stalno prebivališče. Poleg tega imajo potrošniki pravico dostopa do

¹⁴⁰ Direktiva 2002/22/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 7. marca 2002 o univerzalni storitvi in pravicah uporabnikov v zvezi z elektronskimi komunikacijskimi omrežji in storitvami (Direktiva o univerzalnih storitvah) (UL L 108, 24.4.2002, str. 51).

¹⁴¹ Uredba Komisije (ES) št. 1307/2007 z dne 8. novembra 2007 o določitvi pavšalnih uvoznih vrednosti za določanje vhodne cene nekaterega sadja in zelenjave, UL L 291, 9.11.2007, str. 1.

¹⁴² Uredba (EU) 2016/2338 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. decembra 2016 o spremembi Uredbe (ES) št. 1370/2007 v zvezi z odprtjem trga za notranje storitve železniškega potniškega prevoza (UL L 354, 23.12.2016, str. 22).

¹⁴³ Direktiva 2009/72/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. julija 2009 o skupnih pravilih notranjega trga z električno energijo in o razveljavitvi Direktive 2003/54/ES (UL L 211, 14.8.2009, str. 55).

¹⁴⁴ Direktiva o pitni vodi (Direktiva 98/83/ES) ureja kakovost vode, namenjene za prehrano ljudi. Njen cilj je varovanje zdravja ljudi pred škodljivimi vplivi vsakršnega onesnaženja vode, namenjene za prehrano ljudi, z zagotavljanjem, da je zdravstveno ustrezna in čista.

¹⁴⁵ Direktiva 2014/92/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. julija 2014 o primerljivosti nadomestil, povezanih s plačilnimi računi, zamenjavi plačilnih računov in dostopu do osnovnih plačilnih računov (UL L 257, 28.8.2014, str. 214).

osnovnega plačilnega računa (katerega osnovne značilnosti vključujejo dvige, bančne prenose in debetno kartico) ne glede na državo članico, v kateri imajo stalno prebivališče, ali njihov osebni finančni položaj.

2. Področje uporabe in spremembe, ki jih uvaja evropski steber socialnih pravic

Steber določa pravico do osnovnih storitev in neizčrpno navaja nekatere od teh storitev, ki so v našem vsakdanjem življenju izjemno pomembne. Države članice ohranijo pristojnost pri opredeljevanju, organiziranju, zagotavljanju in financiranju teh storitev na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni. Vendar dejstvo, da morajo biti osnovne storitve, vključno s tistimi, ki se zagotavljajo čezmejno, na voljo vsem, znova potrjuje, kako pomembne so za Unijo storitve, ki so v osrčju našega socialnega modela. Za državljane Unije je zlasti pomembna pravica do vode in sanitarnih storitev, glede česar so pred kratkim tudi predložili državljansko pobudo.

Za nekatere od teh storitev veljajo obveznosti zagotavljanja univerzalne storitve, ki jih določa sektorska zakonodaja Unije, s čimer se zagotavlja, da so storitve splošnega gospodarskega pomena dostopne vsem potrošnikom in uporabnikom v posamezni državi članici in tudi v drugih državah članicah, ne glede na njihov kraj bivanja, pri čemer morajo biti te storitve določene kakovosti in ob upoštevanju posebnih nacionalnih okoliščin cenovno dostopne. Steber upošteva, da je treba socialno ogroženim osebam pomagati pri dostopu do osnovnih storitev. Dostopnost osnovnih storitev je poleg njihove razpoložljivosti in cenovne primernosti nujna za zagotavljanje enakega dostopa za vse ter ključnega pomena za invalide in starejše.

3. Izvajanje

a) Kaj lahko storijo države članice in socialni partnerji

Države članice ohranijo pristojnost pri opredeljevanju, organiziranju, zagotavljanju in financiranju osnovnih storitev na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni. Ker se pri ukrepih Unije kot jedro evropskega socialnega modela upošteva načelo, da morajo biti osnovne storitve na voljo vsem, so države članice pozvane, naj za uresničevanje tega načela ta pravila presežejo.

Socialni partnerji lahko zbirajo in si izmenjujejo dobre prakse v Uniji. Na nacionalni ravni lahko socialni partnerji izvajanje tega načela podprejo s sodelovanjem pri oblikovanju in izvajanju ustreznih politik.

b) Nedavne in tekoče pobude na ravni EU

Na področju *elektronskih komunikacij* bi morale v skladu s predlagano revizijo regulativnega okvira za elektronske komunikacije¹⁴⁶ države članice zagotoviti, da imajo vsi končni uporabniki cenovno ugoden dostop do storitve funkcionalnega dostopa do interneta in govorne komunikacijske storitve.

¹⁴⁶ Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o Evropskem zakoniku o elektronskih komunikacijah (prenovitev) (COM(2016) 590).

Kadar države članice ugotovijo, da ti storitvi nista cenovno dostopni, lahko od podjetij zahtevajo, da končnim uporabnikom z nizkimi dohodki ali posebnimi socialnimi potrebami zagotovijo cenovno dostopne tarifne opcije in „pravico do sklenitve pogodbe“. Predlagani zakonik vključuje tudi določbo, po kateri morajo države članice ob upoštevanju nacionalnih razmer zagotoviti, da se za končne uporabnike invalide sprejmejo ustrezni ukrepi, s katerimi se zagotovi, da so njihova terminalska oprema, posebna oprema in posebne storitve, ki izboljšujejo enakovreden dostop, cenovno dostopne.

Sveženj za čisto energijo, sprejet 30. novembra 2016, vključuje tudi predloge o novi zasnovi trga z *električno energijo*. Predlog za prenovitev direktive o električni energiji (Direktive 2009/72/ES Evropskega parlamenta in Sveta) ne spreminja določb glede obveznosti javnih storitev v elektroenergetskem sektorju, temveč utrjuje določbe v zvezi s krepitvijo vloge potrošnikov in varstvom potrošnikov. Podrobneje pojasnjuje pravice odjemalcev glede pogodb, možnosti za energetske skupnosti in aktivne odjemalce ter upravičenost do pametnih števcov. Predlog predvideva tudi podrobnejše določbe o zaščiti ranljivih odjemalcev in obveznost držav članic, da opredelijo merila za merjenje energetske revščine, o čemer bodo morale poročati v okviru svojega celostnega poročanja o napredku glede nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov. Sveženj poleg tega določa nov pristop k zaščiti ranljivih odjemalcev, ki vključuje tudi pomoč državam članicam pri zmanjševanju stroškov energije za odjemalce s spodbujanjem naložb v energijsko učinkovitost. Poleg tega Komisija skladno s svojimi prizadevanji za krepitev vloge in varstvo potrošnikov predlaga nekaj postopkovnih zaščitnih ukrepov, preden je mogoče odjemalca odklopiti iz omrežja. Komisija tudi ustanavlja opazovalno skupino za energetske revščine, ki naj bi zagotavljala boljše podatke o tem problemu in rešitvah zanj ter državam članicam pomagala pri njihovih prizadevanjih v boju proti energetski revščini¹⁴⁷.

Poleg tega *predlog Wifi4EU*¹⁴⁸ priznava, da je treba zagotoviti spodbude za širšo javnost, da bo izkoristila priložnosti, ki jih ponuja digitalna preobrazba. Z ukrepi iz tega predloga se bodo zagotavljale finančne spodbude v korist lokalnih organov, ki želijo zagotavljati brezplačno visokozmogljivostno lokalno brezžično povezljivost prek točk dostopa v središčih lokalnega javnega življenja bodisi v svojih prostorih bodisi na mestih na prostem, dostopnih širši javnosti.

Na področju *vode in sanitarnih storitev* Komisija v letu 2017 predvideva revizijo direktive o pitni vodi¹⁴⁹ v okviru nadaljnjega ukrepanja na podlagi evropske državljanske pobude „Pravica do vode“¹⁵⁰.

¹⁴⁷ http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:fa6ea15b-b7b0-11e6-9e3c-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.

¹⁴⁸ Predlog uredbe o spremembi Uredbe (EU) št. 1316/2013 in Uredbe (EU) št. 283/2014 v zvezi s spodbujanjem internetne povezljivosti v lokalnih skupnostih (COM (2016) 589 final).

¹⁴⁹ Direktiva Sveta 98/83/ES z dne 3. novembra 1998 o kakovosti vode, namenjene za prehrano ljudi (UL L 330, 5.12.1998, str. 32).

¹⁵⁰ <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome>.

Komisija še naprej podpira pogajanja, da bi zakonodajalec Unije sprejel predlagani evropski akt o dostopnosti¹⁵¹. Cilj akta je zagotoviti dostopnost nekaterih proizvodov in storitev na notranjem trgu, vključno z nekaterimi osnovnimi storitvami, kot so elektronske komunikacijske storitve in avdiovizualne medijske storitve.

¹⁵¹ Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic v zvezi z zahtevami glede dostopnosti proizvodov in storitev (COM(2015) 615 final – 2015/0278 (COD)).